

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
щодо судового розгляду за відсутності
обвинуваченого (*in absentia*)

Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на свободу та особисту недоторканність)	5
STOICHKOV v. Bulgaria: тримання особи під вартою як частина заходів, спрямованих на реалізацію покарання, призначеного вироком, ухваленим <i>in absentia</i> , після спливу строку давності пред'явлення обвинувального вироку до виконання – порушення	5
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	7
Обізнаність особи про кримінальне провадження як попередня умова розгляду справи <i>in absentia</i>	7
COLOZZA v. Italy: неналежні спроби органів влади донести до заявника інформацію про розгляд кримінального провадження щодо нього й відмова в подальшому перегляді розглянутої <i>in absentia</i> справи стосовно заявника – порушення	7
SOMOGYI v. Italy: неналежна перевірка судом факту інформування заявника про дату попереднього судового розгляду з урахуванням наявності в повістці помилок в адресі та імені заявника, що мало наслідком визнання заявника незаконно відсутнім та заочне засудження до позбавлення волі – порушення	11
SEJDOVIC v. Italy: заочне засудження заявника, якого визнали таким, що переховується, і щодо якого не було здійснено належного повідомлення про притягнення його до кримінальної відповідальності, за неефективного засобу правового захисту, спрямованого на перегляд його засудження – порушення	14
SHKALLA v. Albania: визнання факту захисту заявника адвокатом, призначеним батьком, у межах кримінального провадження щодо першого як такого, що підтверджує обізнаність заявника про порушене стосовно нього провадження – порушення	21
DEMEBUKOV v. Bulgaria: умисне порушення заявником накладеного обмеження на зміну місця проживання, що унеможливило інформування його про розгляд кримінального провадження – відсутність порушення	25
LENA ATANASOVA v. Bulgaria: відсутність заявниці за адресою, яку вона сама вказала органам влади без її інформування про зміну свого місця проживання, що мало результатом засудження за її відсутності – відсутність порушення	27

BOYARCHENKO v. Ukraine: розгляд справи про митне правопорушення за відсутності заявника, щодо якого органи влади намагалися встановити місцезнаходження і який не надав своєї нової адреси, за наявності факту обізнаності його про цю справу й представництва його інтересів адвокатом – заяву визнано неприйнятною	31
SULEJMANI v. Albania: усвідомлена й однозначна відмова заявника від свого права бути присутнім у суді, про що свідчать факти визнання початку кримінального провадження в довіреності, виданій заявником адвокатам для його представництва, і залишення заявником території країни – заяву визнано неприйнятною	34
Право на захист під час розгляду справи <i>in absentia</i>	36
VAN GEYSEGHEM v. Belgium: відмова адвокату в представництві заявника за його відсутності – порушення	36
KROMBACH v. France: заборона на юридичне представництво заявника в його справі як покарання за його відсутність у суді та відсутність права на перегляд свого засудження <i>in absentia</i> судом вищої інстанції – порушення	39
LOBZHANIDZE AND PERADZE v. Georgia: призначення слідчим захисника в межах надання першому заявнику безоплатної правової допомоги за відсутності для цього підстав й імовірної наявності зв'язку слідчого із захисником заявника, обраним за власним вибором заявника – порушення	43
Право засудженої <i>in absentia</i> особи на повторний розгляд справи	48
SANADER v. Croatia: вимога у вигляді обов'язку особи, попередньо засудженої в межах судового розгляду <i>in absentia</i> , надати суду свою адресу як складова частина процедури подачі клопотання про повторний судовий розгляд – порушення	48
Невиконання обвинуваченою особою процесуальних вимог для реалізації свого права бути присутньою в суді	54
HERMI v. Italy: неподання вчасно клопотання про етапування заявника до зали судового засідання апеляційного суду, що мало наслідком його неявку до суду – відсутність порушення	54

Недобросовісність обвинуваченої особи в інформуванні суду про причини неможливості прибуття за викликом до суду	58
MEDENICA v. Switzerland: введення судді суду Сполучених Штатів Америки в оману для того, щоб він видав розпорядження про заборону виїзду з країни, що унеможливило участь заявника в судовому розгляді у Швейцарії – відсутність порушення	58

СТАТТЯ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ)

STOICHKOV v. Bulgaria (№ 9808/02)

Обставини справи

Заявник залишив територію Болгарії в 1988 році. У 1989 році в межах провадження *in absentia* заявника було визнано винним за обвинуваченням у зґвалтуванні та спробі зґвалтування і призначено покарання у вигляді 10 років позбавлення волі. У 2000 році він повернувся до Болгарії, де його було затримано та направлено до тюрми для відбування призначеного покарання. Його клопотання про звільнення, обґрунтоване аргументом про сплив 10-річного строку давності виконання обвинувального вироку, відхилили окружний та регіональний прокурори, а також Вищий касаційний прокурор, адже, як всі вони дійшли висновку, цей період був перерваний низкою заходів, ужитих для приведення обвинувального вироку у виконання. У 2001 році Верховний суд вирішив, що його клопотання про поновлення кримінального провадження є неприйнятним, оскільки матеріали справи були знищені в 1997 році, що на практиці зробило неможливим повторний розгляд справи. Клопотання заявника про відновлення матеріалів справи так само було безрезультатним.

Оцінка Суду

Підпункт (а) пункту 1 статті 5 Конвенції

ЄСПЛ не побачив жодної ознаки того, що заявник відмовився від свого права з'явитися до суду та захищати себе під час судового розгляду проти нього в 1989 році. Тому заявник мав би мати можливість повторного розгляду своєї справи та розгляду по суті обвинувачень за фактами зґвалтування проти нього в його присутності. З 1 січня 2000 року болгарське законодавство чітко передбачає таку можливість. Однак, коли заявник звернувся з проханням про повторний розгляд справи, Верховний суд відмовив у цьому, спираючись переважно на те, що матеріали первинного судового розгляду були знищені, що на практиці робить неможливим повторний розгляд справи. Видається, що заявник не отримав відповіді на своє клопотання про відновлення матеріалів справи. Тому він був позбавлений можливості отримати від суду, який розглянув його справу, новий розгляд обвинувачень по суті, за якими його було засуджено. Із цього випливало, що кримінальне провадження щодо заявника разом із неможливістю отримати новий розгляд обвинувачень проти нього судом, який розглянув його справу, явно суперечило принципам, утіленим у статті 6 Конвенції. Тому хоча первинне позбавлення заявника свободи у 2000 році

могло вважатися виправданим за підпунктом (а) пункту 1 статті 5 Конвенції, що здійснювалося з метою приведення законного вироку у виконання, така підстава перестала існувати у 2001 році, коли Верховний суд відмовив у повторному розгляді справи.

Пункт 4 статті 5 Конвенції

Аргумент заявника про те, що його покарання більше не може бути виконаним через сплив строку давності, порушує питання щодо факту, який визначає законність його перебування під вартою, що не залежала від його вироку й засудження в 1989 році. Оскільки законність його перебування під вартою не була зрозумілою, заявник мав би мати можливість вирішити це питання в суді, що має відповідати вимогам пункту 4 статті 5 Конвенції. Однак згідно з болгарським законодавством усі питання щодо законності виконання тюремних вироків перебувають у віданні державного прокурора. Положення, яке б конкретно передбачало судовий розгляд таких справ, не було, як не було й загальної процедури *habeas corpus*, застосовної до всіх видів позбавлення свободи.

Пункт 5 статті 5 Конвенції

Болгарське законодавство не надавало заявникові права на компенсацію за встановлені порушення.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

Порушення пункту 5 статті 5 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 24 березня 2005 року й набуло статусу остаточного 24 червня 2005 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

ОБІЗНАНІСТЬ ОСОБИ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ПОПЕРЕДНЯ УМОВА РОЗГЛЯДУ СПРАВИ *IN ABSENTIA*

COLOZZA v. Italy (№ 9024/80)

Обставини справи

20 червня 1972 року італійська поліція (*the carabinieri*) повідомила прокуратуру міста Рима про ймовірне вчинення заявником різних кримінальних правопорушень у період до листопада 1971 року, зокрема шахрайства. Вони стверджували, що не допитували підозрюваного, оскільки їм не вдалося зв'язатися з ним за його останньою відомою адресою.

Після безуспішних пошуків за останньою відомою адресою 14 листопада 1973 року слідчий суддя оголосив обвинуваченого таким, якого не вдалося розшукати (*irreperibile*), й призначив йому офіційного захисника та продовжив розслідування. Згодом згідно зі статтею 170 Кримінального процесуального кодексу (див. пункт 19 цього рішення) усі документи, які мали б вручатися заявникові, вносилися до реєстру слідчого судді, про що захиснику щоразу повідомляли. 9 серпня 1975 року справу щодо заявника було передано до суду.

17 грудня 1976 року суд засудив заявника до шести років позбавлення волі (*reclusione*) й штрафу (*multa*) у розмірі 600 000 італійських лір. Прокурор вимагав покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі та штрафу в розмірі 2 000 000 італійських лір, і офіційно призначений захисник з його твердженнями погодився.

Вирок було внесено до реєстру 29 грудня 1976 року, а його копію вручено адвокату. Вирок став остаточним 16 січня 1977 року, оскільки адвокат його не оскаржував.

У вересні 1977 року на підставі ордеру на арешт, виданого прокуратурою, заявника було затримано у його будинку в місті Римі за іншою адресою. Наступного дня він висунув «процесуальне заперечення» (*incidente d'esecuzione*) щодо цього ордеру і водночас подав «пізню апеляцію» (*appello apparentemente tardivo*; див. пункт 23 цього рішення). Він призначив адвоката та доручив йому скласти проект підстав для апеляції. Однак він сам подав їх 24 грудня 1977 року, а 25 липня 1978 року подав додатковий меморандум. 15 листопада та 28 грудня 1977 року він призначив нових адвокатів.

29 квітня 1978 року регіональний суд міста Рима відхилив «процесуальне заперечення» та розпорядився про надсилання документів до Апеляційного суду міста Рима для розгляду «пізньої апеляції». Заявник стверджував, що його було помилково

оголошено втікачем (*latitante*) і що повістки про виклик до суду та витяг із вироку, ухваленого за його відсутності, є недійсними.

Заявник пояснив, що, отримавши від свого орендодавця повідомлення про звільнення квартири наприкінці 1971 року, він залишив свою квартиру на вулиці *Fonteiana* і, перш ніж знайти нову, жив у готелі. Він зазначив, що його нова адреса (вулиця *Pian Due Torri*) була відома поліції, оскільки 12 березня 1977 року його викликали до місцевого відділу поліції для допиту; те саме стосувалося і прокуратури міста Рима, яка 7 жовтня 1976 року (тобто майже за два місяці до ухвалення вироку) надіслала йому «судове повідомлення» щодо інших кримінальних проваджень, а також органів влади, які вручали йому документи з використанням служби сповіщень мерії міста Рима.

Апеляційний суд підтвердив законність та обґрунтованість вироку щодо заявника. Касаційний суд визнав, що апеляційний суд помилково визнав «пізню апеляцію» неприйнятною через несвоєчасне подання підстав: спочатку слід було з'ясувати, чи було недійсним провадження в першій інстанції, як стверджував скаржник. Однак касаційний суд дійшов висновку, що це не так: він вважав, що заявник був справедливо визнаний спочатку «*irreperibile*», а потім «*latitante*». Він додав, що апеляційний суд мав визнати скаргу неприйнятною як таку, що подана поза межами строку, оскільки вона була подана тоді, коли оскаржуване рішення вже набрало законної сили.

Оскільки станом на час розгляду справи в ЄСПЛ заявник помер, подану ним заяву підтримували його дружина та адвокат, який представляв заявника в ЄСПЛ до його смерті.

Оцінка Суду

Фактично для ЄСПЛ тут не йдеться про обвинуваченого, якого було особисто повідомлено і який, будучи поінформованим про причини обвинувачення, чітко відмовився від реалізації свого права бути присутнім у судовому засіданні та захищати себе особисто. Італійська влада, посиляючись лише на презумпцію (див. пункти 12 та 20 цього рішення) на підставі статусу «*latitante*», який вони приписали заявникові, зробили висновок, що така відмова мала місце (абзац другий пункту 28 рішення).

На думку ЄСПЛ, ця презумпція не забезпечує достатньої основи. Дослідження обставин справи не дає змоги встановити, що заявник мав мінімальні уявлення про відкриття кримінального провадження щодо нього. Було вирішено, що заявник був обізнаний про це з огляду на повідомлення, внесені спочатку до реєстру слідчого судді й надалі до реєстру суду. Крім того, спроби встановити місцезнаходження заявника були недостатніми: вони обмежувалися квартирою, де його не вдалося знайти (вулиця *Longanesi*), та адресою, зазначеною в записках Генерального секретаря (вулиця

Fonteiana), однак було відомо, що він там не проживав (див. пункти 10 та 12 цього рішення). Тут ЄСПЛ надає особливого значення факту того, що деяким службам прокуратури та поліції міста Рима в контексті інших кримінальних проваджень вдалося здобути нову адресу заявника (див. пункт 15 цього рішення). Тож його місцезнаходження було встановлено, хоча, як стверджував Уряд у своєму обґрунтуванні, жодної бази даних не було. Важко узгодити встановлену ЄСПЛ ситуацію із зусиллями, яких Договірні Держави мають докладати для забезпечення ефективної реалізації прав, гарантованих статтею 6 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, рішення *Artico* від 13 травня 1980 року, Series A no. 37, p. 18, para. 37). Зрештою, з наявних у ЄСПЛ матеріалів не вбачалося, що заявник відмовився від реалізації свого права з'явитися до суду та захищати себе самостійно або що він намагався ухилитися від правосуддя. Тому немає необхідності з'ясовувати, чи позбавляється особа, обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення, яка фактично переховується, можливості користуватися цими правами (абзаци третій та четвертий пункту 28 рішення).

Уряд стверджував, що право особи особисто брати участь у судовому розгляді не має того абсолютного характеру, який цьому праву приписується Європейською комісією з прав людини в її доповіді; його варто узгоджувати із суспільними інтересами й особливо інтересами правосуддя шляхом встановлення «розумного балансу» (абзац перший пункту 29 рішення).

До завдань ЄСПЛ не належить розробка загальної теорії в цій сфері (див., *mutatis mutandis*, рішення *Deweert* від 27 лютого 1980 року, Series A no. 35, p. 25, para. 49). Як зауважив Уряд, неможливість судового розгляду може паралізувати проведення кримінального провадження, оскільки це може призвести до, наприклад, розсіювання доказів, впливу строку давності пред'явлення обвинувачення або судової помилки. Однак з урахуванням обставин справи цей факт, на думку ЄСПЛ, не вважається таким, що виправдовує повну та непоправну втрату права брати участь у судовому слуханні. Якщо національне законодавство дозволяє проведення судового розгляду попри відсутність «обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення» особи, статус якої мав заявник, то ця особа, щойно стане відомо про провадження, має мати можливість звернутися до суду, який розглядав справу, задля нового розгляду суті обвинувачення (абзац другий пункту 29 рішення).

Згідно з італійським законодавством заявник мав право подати «пізню апеляцію» і фактично зробив це (див. пункти 14 та 23 цього рішення). Цей засіб правового захисту не відповідав згадуваним критеріям. Суд, який розглядає апеляцію, може ухвалити рішення по суті (французькою – *bien-fondé*) кримінального обвинувачення, що стосується питань факту й права, якщо дійде висновку, що компетентні органи не дотрималися правил, які регулюють твердження / заяви про те, що обвинувачений є «*latitante*», або які регулюють вручення йому документів під час провадження; крім того, відповідна особа має довести, що вона не намагалася уникнути правосуддя

(див. пункт 23 цього рішення). В цій справі ані апеляційний, ані касаційний суди не розглянули ймовірного порушення: перший обмежився визнанням скарги неприйнятною, а другий дійшов висновку про легітимність оголошення заявника втікачем (*latitanza*) (див. пункти 16 та 17 цього рішення) (пункт 31 рішення).

Таким чином справа заявника, зрештою, так і не була розглянута в його присутності «трибуналом / судом», який мав би компетенцію розглядати всі аспекти цього питання. Однак, на думку Уряду, відповідальність за це несе сам заявник, адже він не інформував міську раду про зміну своєї адреси й, оскільки з ним поводитися як із «*latitante*», не виступив з ініціативою надати адресу для вручення документів або здатися.

ЄСПЛ не побачив того, як саме заявник міг домогтися отримати другий чи третій розгляд; не було встановлено, що він будь-яким чином був обізнаний про порушене щодо нього провадження.

Перший імовірний недолік стосується лише нормативного правопорушення (*illegittimo amministrativo*); наслідки, які італійські суди приписують йому, є явно непропорційними з урахуванням важливого місця права на справедливий суд у демократичному суспільстві в розумінні Конвенції (див., *mutatis mutandis*, рішення *De Cubber* від 26 жовтня 1984 року, Series A no. 86, p. 16, para. 30 *in fine*) (пункт 32 рішення).

Тому було порушено вимоги пункту 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 12 лютого 1985 року.

Обставини справи

Справа стосувалася тверджень заявника про те, що його було засуджено *in absentia* за відсутності можливості захищати себе в італійських судах. Заявник у цій справі є угорцем. У межах провадження щодо незаконного обігу наркотичних речовин в Італії повідомлення про дату попереднього слухання, перекладене угорською мовою, було вручене рекомендованим листом обвинуваченому – громадянину Угорщини, який проживає в Угорщині, написання імені якого не зовсім збігалось з іменем заявника, а місце й дата народження не збігалися з даними заявника. Підтвердження отримання цього повідомлення було повернуто до канцелярії суду з підписом, який, за твердженнями заявника, йому не належав. Через неприбуття на попереднє слухання обвинуваченого було визнано незаконно відсутнім.

У червні 1999 року обвинуваченого було заочно засуджено до позбавлення волі. Заявника затримали в Австрії. Італійська влада вирішила, що особа, засуджена вироком у червні 1999 року, справді є заявником, і вирішила виправити цей вирок, зазначивши ім'я, дату й місце народження заявника. Далі заявника екстрадували до Італії й ув'язнили.

Заявник оскаржив вирок, стверджуючи про свою необізнаність про провадження щодо себе. Він зауважив, що адреса на відповідному рекомендованому листі була помилковою, і зазначив, що підпис, який підтверджував ознайомлення з повідомленням про дату судового засідання, йому не належав; він клопотав про проведення почеркознавчої експертизи. Клопотання про поновлення провадження були безуспішними. Касаційний суд, зокрема, дійшов висновку про відсутність доказів, які б свідчили про те, що повідомлення про дату судового розгляду отримала особа, дані якої збігалися з даними заявника і яка проживала за адресою, аналогічною або майже ідентичною тій, за якою проживав заявник.

Заявник стверджував, що його було засуджено без надання можливості захищати себе самостійно в італійських судах. Він не отримував жодної інформації про відкриття кримінального провадження щодо нього, оскільки повідомлення про дату попереднього слухання він ніколи не отримував. Стосовно цього заявник указував, що підпис на підтвердженні про отримання повідомлення від судді попереднього слідства йому не належав.

Оцінка Суду

Провадження за відсутності обвинуваченого саме по собі не є несумісним зі статтею 6 Конвенції. Утім, відмова в правосудді матиме місце, якщо засуджена

in absentia особа надалі не зможе отримати від суду, який розглянув її справу, новий розгляд обвинувачення по суті щодо питань фактів та права в разі, якщо не було однозначно встановлено, що особа відмовилася від свого права з'явитися до суду й захищати себе самостійно (див. *Colozza*, цит. в цій справі, р. 15, § 29, та *Einhorn v. France* (dec.), no. 71555/01, § 33, ECHR 2001-XI) (пункт 66 рішення).

Обставини отримання повідомлення від 30 жовтня 1997 року від судді попереднього слідства (*preliminary investigations judge*) залишилися нез'ясованими. З наданих ЄСПЛ матеріалів не можливо було з'ясувати, чи отримав заявник листа (пункт 69 рішення).

Для цілей цієї справи ЄСПЛ просто зауважив, що заявник неодноразово оскаржував справжність підпису, який йому приписували, що було єдиним доказом, здатним довести те, чи був обвинувачений поінформований про порушене стосовно нього провадження. Не можна вважати, що твердження заявника були *prima facie* необґрунтованими, особливо з урахуванням різниці між наданим ним підписом та тим, який містився на зворотній стороні повідомлення про вручення, і різниці між іменем заявника (*Tamas*) й іменем особи, яка підписала цей документ (*Thamas*). Крім того, помилки в адресі викликали серйозні сумніви стосовно місця, куди було доставлено листа (пункт 70 рішення).

ЄСПЛ вважає, що з урахуванням важливого місця права на справедливий суд у демократичному суспільстві (див., серед інших справ, *Delcourt v. Belgium*, рішення від 17 січня 1970 року, Series A no. 11, pp. 14–15, § 25 *in fine*) стаття 6 Конвенції покладає на кожен національний суд обов'язок перевіряти, чи мав обвинувачений можливість бути поінформованим / ознайомленим із провадженням щодо нього, коли, як і в цій справі, це оскаржується з підстав, які відразу не видаються явно необґрунтованими (див., *mutatis mutandis*, щодо обов'язку перевіряти, чи був суд «неупередженим», *Remli v. France*, рішення від 23 квітня 1996 року, *Reports* 1996-II, р. 574, §§ 47–48). Зокрема, із цим принципом фактично погодився і Уряд (див. пункт 58 цього рішення) (пункт 72 рішення).

Однак у цій справі апеляційний та касаційний суди не здійснили жодної такої перевірки, тим самим позбавивши заявника можливості виправити, якщо це буде визнано необхідним, ситуацію, яка суперечила вимогам Конвенції. Тож не було ретельно з'ясовано, чи, поза розумних сумнівів, засуджена особа однозначно відмовилася від свого права бути присутньою в суді (пункт 73 рішення).

Із цього випливає, що в цій справі використаними органами влади засобами не було досягнуто результату, який вимагається за статтею 6 Конвенції (пункт 74 рішення).

Зрештою, стосовно припущення Уряду про те, що заявник у будь-якому разі дізнався про провадження від журналіста, який брав у нього інтерв'ю, або з місцевої преси, ЄСПЛ наголосив на тому, що інформування особи про порушене щодо неї обвинувачення є правовим актом такої важливості, що воно має здійснюватися згідно

з вимогами матеріального та процесуального права, здатними гарантувати ефективне здійснення обвинуваченим своїх прав, про що, зокрема, свідчить підпункт (а) пункту 3 статті 6 Конвенції; розпливчастого та неофіційного повідомлення недостатньо (див. *T. v. Italy*, цит. в цій справі, р. 42, § 28) (пункт 75 рішення).

Отже, в цій справі було порушення статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 травня 2004 року й набуло статусу остаточного 10 листопада 2004 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася заочного засудження заявника (*in absentia*).

У жовтні 1992 року слідчий суддя ухвалив рішення про взяття заявника під варту на час судового розгляду через наявність підозри в причетності заявника до вбивства особи в наметовому містечку в місті Римі. Оскільки місцезнаходження заявника не було встановлено, органи влади вирішили, що він умисно намагався ухилитися від правосуддя, і вирішили визнати його втікачем (*latitante*). Для представництва заявника під час судового розгляду було призначено адвоката, який узяв участь у розгляді, однак заявник не з'явився. 2 липня 1996 року Суд присяжних міста Рима визнав заявника винним і призначив йому покарання у вигляді 21 року й 8 місяців позбавлення волі за вчинення вбивства та за незаконне носіння зброї.

У вересні 1999 року заявника затримала німецька поліція в місті Гамбурзі, Міністр юстиції Італії клопотав про екстрадицію заявника. Німецька влада відмовила в задоволенні цього клопотання з тієї підстави, що італійське законодавство не гарантувало достатньо чітко те, що заявник матиме можливість повторного розгляду справи щодо нього.

Заявник скаржився, що його було засуджено *in absentia* за відсутності можливості представити свій захист в італійських судах. Стосовно цього заявник посилався на статтю 6 Конвенції.

Оцінка Суду

Загальні принципи щодо судового розгляду in absentia

а) Право брати участь у судовому розгляді й домогтися повторного розгляду справи

Загалом об'єкт і мета статті 6 Конвенції (хоч це прямо не згадано в пункті 1 цієї статті) свідчать про те, що особа, «обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення», має право брати участь у судовому засіданні (слуханні). Крім того, підпункти (с), (d) та (e) пункту 3 цієї статті гарантують «кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення» право «захищати себе особисто», «допитувати або вимагати допиту свідків» і «користуватися безоплатною допомогою перекладача, якщо особа не розуміє мови, яку використовують у суді, або не розмовляє нею», і важко зрозуміти те, як особа може реалізовувати ці права без своєї присутності (див. *Colozza*, цит. в цій справі, § 27; *T. v. Italy*, цит. в цій справі, § 26; *F.C.B. v. Italy*, цит. в цій справі, § 33; та *Belziuk v. Poland*, 25 березня 1998 року, § 37, *Reports* 1998-II) (пункт 81 рішення).

Хоча провадження, що мають місце за відсутності обвинуваченого, не є несумісними зі статтею 6 Конвенції, проте відмова в правосудді матиме місце, якщо засуджена *in absentia* особа надалі не може отримати від суду, який розглядав справу, новий розгляд по суті обвинувачення як з точки зору фактів, так і з точки зору права, якщо не було встановлено, що особа відмовилася від свого права бути присутньою і права на захист (див. *Colozza*, цит. в цій справі, § 29; *Einhorn v. France* (dec.), no. 71555/01, § 33, ECHR 2001-XI; *Krombach v. France*, no. 29731/96, § 85, ECHR 2001-II; та *Somogyi v. Italy*, no. 67972/01, § 66, ECHR 2004-IV) або що особа мала намір переховуватися від суду (див. *Medenica*, цит. в цій справі, § 55) (пункт 82 рішення).

Конвенція залишає Договірним Державам широкі межі свободи розсуду стосовно вибору засобів, розрахованих для забезпечення того, аби їхні правові системи відповідали вимогам статті 6 Конвенції. Завдання ЄСПЛ полягає в тому, щоб з'ясувати, чи було досягнуто результату, якого вимагає Конвенція. Зокрема, має бути продемонстрована ефективність запропонованих законодавством і практикою процесуальних засобів у випадках, коли обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення особа не відмовлялася від свого права бути присутньою в судовому засіданні та захищати себе самостійно й не намагалася ухилитися від суду (див. *Somogyi*, цит. в цій справі, § 67) (пункт 83 рішення).

ЄСПЛ далі зазначив, що обов'язок гарантувати право обвинуваченого в кримінальному провадженні бути присутнім у залі суду (під час первинного або ж повторного судового розгляду) – це одна з основоположних вимог статті 6 Конвенції (див. *Stoichkov v. Bulgaria*, no. 9808/02, § 56, 24 березня 2005 року). Тож відмова в поновленні провадження, проведеного за відсутності обвинуваченого без жодної вказівки на те, що він відмовився від свого права бути присутнім під час судового розгляду, було визнано «кричущою відмовою в правосудді», що робить провадження таким, яке «явно суперечить положенням статті 6 Конвенції або вміщеним у ній принципам» (там само, §§ 54–58) (пункт 84 рішення).

ЄСПЛ також указував, що поновлення часу, передбаченого для оскарження вироку, ухваленого *in absentia*, коли обвинувачений мав право бути присутнім у суді апеляційної інстанції і просити про долучення нових доказів, мало наслідком можливість нового розгляду фактичних обставин та правового визначення кримінального обвинувачення, щоб можна було стверджувати, що провадження загалом було справедливим (див. *Jones v. the United Kingdom* (dec.), no. 30900/02, 9 вересня 2003 року) (пункт 85 рішення).

b) Відмова від права бути присутнім під час судового розгляду

Ні дух, ні буква статті 6 Конвенції не перешкоджає особі за власною волею відмовитися (прямо чи побічно) від права на гарантії справедливого суду (див. *Kwiatkowska v. Italy* (dec.), no. 52868/99, 30 листопада 2000 року). Однак, аби вважатися ефективною для цілей Конвенції, відмова від права брати участь

у судовому розгляді має бути однозначно встановлена та супроводжуватися мінімальними гарантіями, співмірними її важливості (див. *Poitrinol*, цит. в цій справі, § 31). Крім того, вона не має суперечити будь-яким важливим суспільним інтересам (див. *Håkansson and Sturesson v. Sweden*, 21 лютого 1990 року, § 66, Series A no. 171-A) (пункт 86 рішення).

ЄСПЛ вирішив, що у випадках, коли обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення особа не була особисто повідомлена, то лише з її статусу втікача (*latitante*), обґрунтованого презумпцією з недостатньою фактологічною основою, не можна зробити висновок про те, що така особа відмовилася від свого права з'явитися до суду або захищати себе (див. *Colozza*, цит. в цій справі, § 28). ЄСПЛ також мав нагоду зазначити, що перш ніж стверджувати про те, що обвинувачений імпліцитно, своєю поведінкою, відмовився від важливого права, передбаченого статтею 6 Конвенції, необхідно продемонструвати, що він міг би розумно передбачити наслідки своєї поведінки (див. *Jones*, цит. в цій справі) (пункт 87 рішення).

Крім того, на обвинувачену у вчиненні кримінального правопорушення особу не можна покладати тягар доведення того, що вона не намагалася ухилитися від правосуддя або що її відсутність відбулася через форс-мажорні обставини (див. згадане рішення у справі *Colozza*, § 30). Водночас національні органи влади можуть оцінити, чи були в обвинуваченого вагомі підстави для його відсутності або ж чи містили матеріали справи інформацію, яка могла б бути основою встановлення факту його відсутності з незалежних від нього причин (див. *Medenica*, цит. в цій справі, § 57) (пункт 88 рішення).

с) Право обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення особи бути поінформованою про пред'явлені їй обвинувачення

Згідно з положеннями підпункту (а) пункту 3 статті 6 Конвенції кожен, кого обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, має право «бути негайно й детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер та причини обвинувачення, висунутого проти нього». Це положення вказує на необхідність приділяти особливу увагу повідомленню обвинуваченого про «обвинувачення». Обвинувальний висновок відіграє вирішальну роль у кримінальному процесі, оскільки саме з моменту його вручення обвинуваченому офіційно повідомляють про фактичну та правову основи пред'явлених йому обвинувачень (див. *Kamasinski v. Austria*, 19 грудня 1989 року, § 79, серія А № 168) (пункт 89 рішення).

Обсяг застосування цього положення має оцінюватися, зокрема, у світлі більш загального права на справедливий судовий розгляд, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції. В кримінальних справах надання детальної інформації про обвинувачення щодо особи й, відповідно, правової кваліфікації, яку може прийняти суд у такій справі, є необхідною попередньою умовою для забезпечення справедливого судового розгляду (див. *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, § 52, ECHR 1999-II) (пункт 90 рішення).

d) Представництво адвокатом обвинувачених, засуджених *in absentia*

Право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення на ефективний захист адвокатом, у разі потреби – офіційно призначеним, є одним з основних аспектів справедливого судового розгляду, хоч і не є абсолютним (див. згадане рішення у справі *Poitrimol*, § 34). Обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення особа не втрачає цього права лише з причини відсутності в судовому засіданні (див. *Mariani v. France*, № 43640/98, § 40, 31 березня 2005 року). Для забезпечення справедливості системи кримінального правосуддя вкрай важливо, щоб обвинувачений був належним чином захищений як у суді першої інстанції, так і в апеляційному суді (див. рішення у справі *Lala*, § 33, і рішення у справі *Pelladoah*, § 40) (пункт 91 рішення).

Водночас дуже важливо, щоб обвинувачений був присутнім як з огляду на його право на слухання, так і через необхідність перевірки достовірності його показань і їх порівняння з показаннями потерпілої особи, інтереси якої мають бути захищені, та свідків. Відповідно, законодавець повинен мати можливість перешкоджати невиправданій відсутності за умови, що будь-які застосовні санкції за обставин справи не є непропорційними й обвинувачений не позбавляється свого права на захист через адвоката (див. *Krombach*, цит. в цій справі, §§ 84, 89 та 90; *Van Geyselghem v. Belgium* [GC], no. 26103/95, § 34, ECHR 1999-I; та *Poitrimol*, цит. в цій справі, § 35) (пункт 92 рішення).

Саме суди мають забезпечувати справедливість судового розгляду й те, щоб адвокату, присутньому в суді з метою захисту відсутнього обвинуваченого, була надана можливість реалізувати цей захист (див. *Van Geyselghem*, цит. в цій справі, § 33; *Lala*, цит. в цій справі § 34; та *Pelladoah*, цит. в цій справі, § 41) (пункт 93 рішення).

Утім, держава не може нести відповідальність за всі недоліки адвоката, призначеного для надання правової допомоги, або обвинуваченого. З незалежності юридичної професії від держави зрозуміло, що поведінка сторони захисту по суті є справою обвинуваченого і його захисника незалежно від того, призначений він завдяки безоплатній правовій допомозі чи оплачується за рахунок приватних коштів (див. *Cuscani v. the United Kingdom*, no. 32771/96, § 39, 24 вересня 2002 року). Відповідно до підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції компетентні національні органи мають втрутитися, лише якщо неспроможність адвоката, який надає правову допомогу, забезпечити ефективне представництво є явною для них або доведена до їхнього відома певним чином (див. *Daud v. Portugal*, 21 квітня 1998 року, § 38, Reports 1998-II) (пункт 95 рішення).

Застосування цих принципів до справи, що розглядається

Посилаючись на прецедентну практику, окреслену в рішенні ЄСПЛ у справі *Medenica*, цит. в цій справі, Уряд, зокрема, стверджував, що заявник втратив своє право на новий судовий розгляд, оскільки намагався ухилитися від правосуддя,

або, інакше кажучи, він знав або підозрював, що його розшукує поліція, і тому переховувався від слідства (пункт 97 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що ця справа відрізняється від справи *Medenica* (цит. в цій справі, § 59), у якій заявника було вчасно поінформовано про провадження щодо нього та дату судового засідання. Він також користувався допомогою захисника, обраного за власним вибором, і контактував з ним. Зрештою ЄСПЛ установив, що відсутність пана *Medenica* була спричинена його винною поведінкою, і погодився з Федеральним судом Швейцарії в тому, що пан *Medenica* ввів в оману американський суд, зробивши неоднозначні, навіть завідомо неточні, заяви з метою ухвалення рішення, яке б зробило неможливою його явку до суду (там само, § 58). Тому його ситуація суттєво відрізнялася від ситуації заявника в цій справі. З урахуванням конкретних обставин справи виникає питання про те, чи в разі ненаправлення заявнику офіційного повідомлення він може вважатися таким, що є достатньо обізнаним про обвинувачення і судовий розгляд, аби він міг вирішити відмовитися від свого права бути присутнім у суді або ухилитися від правосуддя (пункт 98 рішення).

В попередніх справах щодо засудження *in absentia* ЄСПЛ вважав, що інформування особи про порушене щодо неї кримінальне провадження (обвинувачення) є юридичною дією такої важливості, що її слід здійснювати відповідно до вимог матеріального й процесуального права, здатних гарантувати ефективне здійснення обвинуваченим своїх прав; нечітких та неофіційних повідомлень не може бути достатньо (див. *T. v. Italy*, цит. в цій справі, § 28, та *Somogyi*, цит. в цій справі, § 75). Однак ЄСПЛ не може виключити можливість того, що певні встановлені факти можуть однозначно свідчити про те, що обвинуваченому відомо про наявність кримінального провадження щодо нього, а також про характер і причину обвинувачень і що він не має наміру брати участь у судовому розгляді чи бажає уникнути переслідування. Це може мати місце, наприклад, коли обвинувачений публічно або письмово заявляє, що він не має наміру відповідати на повістки (виклики), про які йому стало відомо з інших джерел, окрім органів влади, або що йому вдається уникнути спроби арешту (див., серед інших рішень, *Iavarazzo v. Italy* (dec.), по. [50489/99](#), 4 грудня 2001 року), або коли до відома органів влади доводяться матеріали, які однозначно свідчать про те, що особі відомо про провадження щодо нього й пред'явлені обвинувачення (пункт 99 рішення).

На думку ЄСПЛ, в цій справі таких обставин не встановлено. Аргумент Уряду не ґрунтується на будь-яких об'єктивних факторах, окрім факту відсутності заявника за його звичним місцем проживання, у світлі доказів проти нього; Уряд припускає, що заявник був причетним або справді має бути відповідальним за вбивство пана С. Тому ЄСПЛ не може погодитися із цим аргументом, який також суперечить презумпції невинуватості. Встановлення вини заявника відповідно до закону було метою кримінального провадження, яке на момент визнання заявника втікачем перебувало на стадії попереднього розслідування (пункт 100 рішення).

За цих обставин ЄСПЛ вважає, що не було доведено / продемонстровано, що заявник був достатньо обізнаним про переслідування та пред'явлені обвинувачення. Тож неможливо зробити висновок, що він намагався ухилитися від правосуддя або однозначно відмовився від свого права бути присутнім у суді. Залишається з'ясувати, чи законодавство достатньо чітко передбачало наявність у заявника можливості постати перед новим судом (пункт 101 рішення).

Стосовно цього Уряд, по-перше, посилався на засіб правового захисту, передбачений статтею 670 Кримінального процесуального кодексу. ЄСПЛ відзначив, що в італійському законодавстві заперечення проти виконання вироку можливе лише в разі, якщо встановлено, що під час судового розгляду були допущені порушення, здатні зробити рішення суду недійсним, особливо щодо вручення процесуальних документів обвинуваченим, місцезнаходження яких не було встановлено (див. пункти 31 та 71 цього рішення). Однак сам Уряд визнав, що в цій справі повістка (виклик) була вручена відповідно до національного законодавства (див. пункт 72 цього рішення). Тому використання заявником передбаченого статтею 670 Кримінального процесуального кодексу засобу правового захисту не мало б шансів на успіх (пункт 102 рішення).

Щодо засобу правового захисту (можливість подачі заявником заяви про дозвіл на подання апеляції після закінчення строку для оскарження), передбаченого частинами 2 та 3 статті 175 Кримінального процесуального кодексу, на який посилався Уряд у своїх запереченнях, ЄСПЛ повторив свої міркування, висловлені ним у відповідь на попередні заперечення (див. пункти 47–56 цього рішення). ЄСПЛ знову акцентував, що передбачений цими положеннями засіб правового захисту, чинний на час затримання та ув'язнення заявника в межах процедури екстрадиції, був приречений на невдачу і для його використання були наявні об'єктивні перешкоди. Зокрема, заявник зіткнувся б із серйозними складнощами у виконанні однієї з попередніх правових умов для надання дозволу на подачу апеляції, а саме доведенні факту того, що він навмисне не відмовлявся від ознайомлення з процесуальними діями й не намагався уникнути правосуддя. ЄСПЛ також установив, що могла бути невизначеність стосовно розподілу тягаря доказування щодо цієї попередньої умови (див. пункти 49–51 цього рішення). Тому виникають сумніви в тому, що право заявника не доводити відсутність наміру ухилитися від правосуддя було дотримано. Заявник, можливо, не міг надати переконливих пояснень, коли про це просив суд або у відповідь на заперечення прокуратури про те, чому невдовзі після вбивства пана С. він покинув свій дім, не залишивши контактної адреси, і поїхав до Німеччини. Крім того, заявник, який міг вважатися таким, що «фактично був обізнаним про вирок» невдовзі після затримання в Німеччині, мав лише десять днів, аби подати заяву про дозвіл на подачу апеляції після завершення строку для оскарження вироку. Немає жодних доказів, які б давали підстави припустити, що його було поінформовано про можливість поновлення строку оскарження вироку і про короткий строк, наявний

для спроби використання такого засобу правового захисту. Ці обставини разом із складнощами, з якими особа, затримана в іноземній державі, зіткнулася б при оперативному зв'язку з адвокатом, обізнаним з італійським законодавством, і при наданні йому точного викладу фактів та детальних інструкцій, створили об'єктивні перешкоди для використання заявником засобу правового захисту, передбаченого пунктом 2 статті 175 Кримінального процесуального кодексу (див. пункти 53–55 цього рішення) (пункт 103 рішення).

Із цього випливає, що передбачений статтею 175 Кримінального процесуального кодексу засіб правового захисту чітко не гарантував, що заявник матиме можливість з'явитися під час нового суду для представлення свого захисту. ЄСПЛ не отримав інших доводів на користь факту наявності в заявника будь-яких інших засобів правового захисту для поновлення строку оскарження вироку або проведення нового судового розгляду (пункт 104 рішення).

ЄСПЛ в цій справі констатував порушення статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 1 березня 2006 року та є остаточним.

Обставини справи

Заявник у цій справі скаржився, що кримінальне провадження, яке призвело до його засудження в січні 2003 року, було несправедливим, оскільки на той час він проживав у Греції, а провадження було проведено за його відсутності. Він також скаржився, що після того, як він здався албанській поліції в червні 2003 року, суди відхилили його конституційну скаргу як таку, що подана поза межами строку оскарження.

В липні 2001 року прокурор пред'явив заявникові обвинувачення у вчиненні вбивства за обтяжувальних обставин та незаконному володінні зброєю. Повідомлення про обвинувачення було підтверджено підписом адвоката, офіційно призначеним для представництва заявника. Місцезнаходження заявника було невідоме.

У жовтні 2001 року окружний суд визнав заявника таким, що ухиляється від правосуддя, згідно зі статтею 247 Кримінального процесуального кодексу.

21 грудня 2001 року прокурор надав свої остаточні висновки, у яких він просив засудити заявника до довічного позбавлення волі. Того ж дня офіційно призначений адвокат заявника представив свої остаточні висновки, в яких він оскаржував законність процедури ідентифікації, проведеної за відсутності адвоката заявника. Він просив призначити покарання у виді позбавлення волі на строк менше як 25 років, ураховуючи той факт, що заявник не був рецидивістом і що він був молодим та мав низький рівень освіти. Того самого дня окружний суд визнав заявника винним за пред'явленим обвинуваченням і призначив покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Як видається, заявник у цей час проживав у Греції.

28 грудня 2001 року згідно із частиною третьою статті 48 Кримінального процесуального кодексу батько заявника уповноважив адвоката для представництва заявника та подачі всіх необхідних скарг.

31 грудня 2001 року адвокат подав апеляцію на засудження заявника. Ця скарга, що була також засвідчена підписом заявника, ґрунтувалася на питаннях факту й права.

26 квітня 2002 року в межах провадження *in absentia* Апеляційний суд міста Тірани підтримав вирок окружного суду. Він установив, що заявника було оголошено втікачем після безуспішних спроб установити його місцезнаходження і повістки (повідомлення) суду першої інстанції були направлені офіційно призначеному адвокату відповідно до закону.

17 травня 2002 року заявник подав касаційну скаргу до Верховного суду через призначеного родиною адвоката. Він скаржився, зокрема, на те, що його відсутність під час розгляду справи в судах нижчих інстанцій негативно вплинула на його становище та що він не був повідомлений про розгляд справи відповідно до закону. Заявник заявив, що він не заперечує пред'явлені обвинувачення, але обставини справи є унікальними і вимагають іншого підходу до суду справи. Скарга містила підписи заявника й адвоката, призначеного його родиною.

15 січня 2003 року Верховний суд відхилив скаргу заявника. Він зазначив, що окружний суд належним чином повідомив заявника за його домашньою адресою. Крім того, на одне із засідань суду першої інстанції в ролі свідків були викликані брати та мати заявника. Верховний суд вважав, що неучасть заявника в судовому розгляді відображала його власний вибір, про що свідчили його апеляції, а не відсутність можливості, наданої судами нижчих інстанцій, бути присутнім й суді й оскаржувати обвинувачення. Верховний суд відхилив як необґрунтований аргумент заявника про те, що покарання у виді позбавлення волі було б менш суворим, якби він був присутнім у суді.

Проживаючи в Греції, заявник 14 червня 2003 року був поінформований про результати вказаного провадження, а саме про те, що його засудили до довічного ув'язнення в Албанії. Того ж дня він здався албанській поліції, аби домогтися справедливості стосовно свого засудження та ймовірно несправедливого судового розгляду *in absentia*.

12 січня 2005 року заявник уповноважив адвоката на подачу конституційної скарги. 15 січня 2005 року заявник подав конституційну скаргу. Він зазначив, що його судили *in absentia* і його інтереси не були належним чином захищені в суді першої інстанції. Офіційно призначений адвокат був призначений прокурором замість суду. Заявника ніколи не повідомляли про будь-які документи щодо своєї справи. Крім того, заявник стверджував, що його оголосили втікачем на основі непереконливих доказів. Той факт, що він здався після завершення судового розгляду, був додатковою ознакою його неналежного повідомлення про провадження. Він також указував, що його підпис на скаргах до апеляційного та Верховного судів був підроблений.

1 лютого 2005 року Конституційний суд, зазначивши, що скарга заявника була подана в конверті з поштовим штемпелем 17 січня 2005 року, визнав скаргу неприйнятною як подану з пропуском установленого строку.

У листі від 15 лютого 2005 року адвокат заявника повідомив Конституційний суд, зокрема, про те, що оскільки строк сплив у вихідний день (у суботу), тоді як усі національні процесуальні норми передбачають автоматичне продовження передбаченого законом часу до наступного робочого дня, він направив свою конституційну скаргу наступного робочого дня, а саме в понеділок 17 січня 2005 року. Пізніше Конституційний суд відповів, що заявника поінформували про причини свого рішення 1 лютого 2005 року.

Оцінка Суду

ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, вирішивши, що спірне рішення Конституційного суду становило необґрунтовану відмову в праві заявника на доступ до Конституційного суду.

ЄСПЛ зауважив, що Закон про Конституційний суд передбачає дворічний строк для подачі конституційної скарги. Строк починається з дня проголошення рішення судом останньої інстанції. ЄСПЛ далі зазначив, що Закон про Конституційний суд не містить будь-яких процесуальних правил обчислення дворічного строку, серед іншого у випадку, коли закінчення строку припадає на державний або щотижневий вихідний. Однак він передбачає, що, стикаючись із процесуальними питаннями, Конституційний суд повинен посилатися на інші процесуальні норми з урахуванням юридичного характеру справи (див. статті 1 та 30 Закону про Конституційний суд у пункті 29, а також у пункті 30 цього рішення) (пункт 51 рішення).

У цій справі Конституційний суд визначив початок перебігу дворічного строку з дати проголошення рішення Верховним судом 15 січня 2003 року. Навіть якщо припустити, що дата початку перебігу дворічного строку справді була 15 січня 2003 року, ЄСПЛ не переконався в тому, що заявник несвоечасно подав свою конституційну скаргу. ЄСПЛ зазначає, що встановлений законом строк сплив 15 січня 2005 року, тобто в суботу. Беручи до уваги той факт, що субота є щотижневим вихідним днем (див. пункт 38 цього рішення), а також з огляду на спосіб обчислення строків згідно з пунктом 3 статті 144 Кримінального процесуального кодексу (див. пункт 32 цього рішення) ЄСПЛ вважає, що строк мав бути автоматично продовженим до наступного робочого дня, яким у цій справі було 17 січня 2005 року. Поштовий штампель на конституційній скарзі заявника відображав дату 17 січня 2005 року, тому його скаргу слід було вважати такою, що подана з дотриманням установленого законом строку. Уряд визнав цей факт у своїх подальших зауваженнях (пункт 52 рішення).

Навіть більше, ЄСПЛ зазначив, що провадження та засудження заявника було проведено *in absentia*. З інформації в матеріалах справи випливає, що заявник дізнався про своє *in absentia* засудження лише 14 червня 2003 року, коли здався органам влади. Тож ЄСПЛ вважав, що дата початку перебігу встановленого законом строку для заявника на подачу конституційної скарги мала бути найпізніше 14 червня 2005 року (див. також практику Конституційного суду, згадану в пункті 31 цього рішення) (пункт 53 рішення).

Щодо скарги стосовно несправедливості кримінального провадження *in absentia* ЄСПЛ підкреслив, що загальні принципи провадження *in absentia* були викладені в рішенні ЄСПЛ у справі *Sejdovic v. Italy* ([GC], no. 56581/00, §§ 81–95, ECHR 2006-II) (пункт 66 рішення).

В цій справі ЄСПЛ наголосив, що скарги до апеляційного та Верховного судів містили підпис заявника. Однак у своїй конституційній скарзі заявник оскаржив справжність підпису. Оскільки конституційну скаргу було визнано неприйнятною, заявник був позбавлений можливості представити свою справу в Конституційному суді, адже його підпис йому не належав і, відповідно, він не мав реальної інформації про провадження щодо нього (пункт 71 рішення).

Факт того, що заявника захищав адвокат, призначений його батьком, не означав, що він заздалегідь був у курсі порушеної проти нього справи. Національні суди взагалі не розглянули цього питання, й Уряд не навів доказів зворотного (пункт 72 рішення).

Зрештою, сам факт відсутності заявника вдома є недостатнім, аби вважати, що він знав про провадження і, відповідно, втік. Крім того, не видається, що пошуки проводилися будь-де в межах країни чи поза її межами (див. *Ay Ali v. Italy*, no. 24691/04, § 44, 14 грудня 2006 року; та *Zunic v. Italy*, no. 14405/05, § 60, 21 грудня 2006 року). До того ж з матеріалів справи зрозуміло, що заявник здався органам влади задля оскарження свого заочного засудження, щойно дізнався про призначене йому покарання (вирок) (пункт 73 рішення).

За цих обставин ЄСПЛ вважав, що не було продемонстровано, що заявник був достатньо обізнаним про провадження щодо нього, що він прямо чи побічно уповноважив членів своєї сім'ї через апеляцію або однозначно відмовився від свого права бути присутнім у суді, умисно ухилившись від правосуддя (пункт 74 рішення).

Стосовно того, чи надавало національне законодавство йому з достатньою певністю можливість отримати новий судовий розгляд, ЄСПЛ нагадав свої висновки щодо відсутності ефективних засобів правового захисту, доступних заявникові, і відсутності успіху у використанні цих засобів правового захисту (пункт 75 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо невиправданої відмови заявникові в праві на доступ до Конституційного суду.

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо справедливості провадження і засудження заявника *in absentia*.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 10 травня 2011 року й набуло статусу остаточного 10 серпня 2011 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

У жовтні 1997 року заявникові було пред'явлено обвинувачення в крадіжці електричних кабелів у селі Брод, де він проживав на той час. Його зобов'язали не покидати село. Надалі він прибув до міста Пловдив без погодження з прокуратурою. В результаті, суди не змогли вручити заявникові повістки про явку на судові засідання і вирішили розглянути справу за його відсутності. В листопаді 1998 року його було визнано винним за пред'явленим обвинуваченням та призначено йому покарання у вигляді трьох років позбавлення волі. Згодом Верховний суд відмовив у повторному судовому розгляді.

Справа стосувалася скарги заявника на те, що судовий розгляд щодо нього було проведено за його відсутності та що йому було відмовлено в повторному судовому розгляді. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції.

Оцінка Суду

В цій справі ЄСПЛ наголосив, що заявник був присутній і користувався допомогою адвоката за власним вибором 15 жовтня 1997 року, коли йому початково було пред'явлено обвинувачення в крадіжці електричних кабелів, 16 січня 1998 року, коли пред'явлені обвинувачення були змінені, а також 30 січня 1998 року, коли йому були представлені результати попереднього розслідування. Тож ЄСПЛ вважав, що заявник володів достатньою інформацією про кримінальні провадження щодо себе та спільників, що вони просувалися досить швидко, оскільки матеріали справи було передано до прокуратури, і тому була ймовірність того, що заявникові буде пред'явлено обвинувачення та він постане перед судом (пункт 53 рішення).

Крім того, коли 15 жовтня 1997 року заявникові було пред'явлено обвинувачення, органи влади обмежили його пересування. Це означало, що він не повинен був залишати село Брод без дозволу прокуратури. Проте, порушуючи застосоване обмеження та не поінформувавши органи прокуратури про нову адресу, заявник змінив своє місце проживання. ЄСПЛ зазначив, що немає жодних ознак або тверджень про те, що заявник мав вагомі причини для порушення обмежувального рішення чи що він переїхав із причин, що не залежали від його волі. І навіть більше, він змінив своє місце проживання відносно швидко після того, як йому 30 січня 1998 року були представлені результати попереднього розслідування, адже, як видається, він проживав у місті Пловдив не пізніше від липня 1998 року (див. пункт 35 цього рішення). ЄСПЛ вказав, що між сторонами є розбіжність щодо того, чи переїхав заявник жити за своєю постійною адресою в місті Пловдив, яке було зареєстроване в поліції, або ж він декілька разів змінював місце проживання

(там само). Оскільки сторони не надали документальних доказів на підтримку своїх тверджень, ЄСПЛ вважав, що не варто надавати значення жодному з них (пункт 54 рішення).

Відповідно, навіть попри те, що органи влади не змогли вручити заявникові обвинувальний акт та повістку про виклик для участі в судовому засіданні в окружному суді, останній вирішив розглянути справу проти заявника та його спільників за відсутності першого, оскільки встановив, що це не завдасть шкоди провадженню. Після цього суд призначив адвоката для захисту заявника й розпочав розгляд справи. Окружний суд визнав обвинуваченого винним за пред'явленим обвинуваченням і призначив покарання у вигляді трьох років позбавлення волі (пункт 55 рішення).

Надалі Верховний суд відмовив у повторному розгляді кримінального провадження, здійсненого за відсутності заявника, через те, що встановив обізнаність останнього про нього, і те, що заявник, порушивши застосоване обмеження на пересування та змінивши місце свого проживання, не повідомляючи про це прокуратуру, свідомо позбавив себе можливості брати участь у провадженні щодо нього й таким чином втратив своє право вимагати повторний розгляд своєї справи (пункт 56 рішення).

У світлі всіх обставин ЄСПЛ також вважав, що своїми діями заявник створив ситуацію, у результаті якої він був позбавлений можливості бути поінформованим та брати участь у судовому розгляді проти нього. Зокрема, така ситуація відсилає до рішення про обмеження свободи пересування заявника – найбільш м'якого обмеження свободи, яке влада могла застосувати до заявника задля гарантування його явки до суду, і до порушення цього рішення незадовго після того, як заявника було поінформовано про результати попереднього розслідування. Крім того, до цієї стадії провадження він користувався допомогою адвоката, обраного за власним вибором, і заявникові варто було б передбачити наслідки своєї поведінки (пункт 57 рішення).

У світлі викладеного ЄСПЛ установив, що з урахуванням свободи розсуду, наданої болгарській владі, засудження заявника *in absentia* та відмова в повторному перегляді його справи, на якому він би міг бути присутнім, не становили відмову в правосудді (пункт 58 рішення).

Висновок

Відсутність порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 28 лютого 2008 року й набуло статусу остаточного 7 липня 2008 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася засудження заявниці *in absentia* та відмови судів поновити кримінальне провадження.

8 травня 2000 року окружний суд затвердив угоду між прокуратурою і заявницею. Вона визнала свою вину у вчиненні правопорушень, у яких її обвинувачували, і зрештою їй було призначено покарання у вигляді позбавлення волі на десять місяців умовно. У 2001 році інший окружний суд призначив їй покарання у вигляді одного року позбавлення волі. Тим часом вироком від 3 вересня 2001 року ще один окружний суд визнав заявницю винною в обмані 17 осіб та призначив їй покарання у вигляді трьох років та шести місяців позбавлення волі. Згодом цей суд вирішив, що цей вирок має виконуватися послідовно стосовно вироків, ухвалених щодо заявниці двома іншими окружними судами.

11 лютого 1999 року стосовно заявниці було порушено ще одне кримінальне провадження. Оскільки знайти заявницю не вдалося, то в грудні 2004 року його було зупинено та ухвалено рішення про оголошення її в розшук. Згідно з матеріалами кримінальної справи 12 січня 2005 року слідчий повідомив заявницю про розслідування поліції щодо неї з 1999 року. Тоді ж вона ознайомилася з матеріалами справи, визнала свою вину у вчиненні кримінальних правопорушень, у яких її обвинувачували, і вказала, що готова відшкодувати суми коштів, незаконно отримані від потерпілих в обмін на її заздалегідь неправдиві обіцянки знайти роботу в Іспанії.

Далі прокуратура міста Плевен склала обвинувальний акт за обвинуваченнями заявниці щодо правопорушень, стверджувано вчинених у 1998 році, та направила його до суду цього ж міста. Перше судове засідання в цьому суді було проведено за відсутності обвинуваченої. Суд тричі відкладав слухання через відсутність обвинуваченої. Після цих відкладень здійснювалися нові спроби знайти заявницю та викликати її до суду. На основі своїх запитів суд з'ясував, що заявниця не залишала країну і що її не було ув'язнено. Суд вирішив продовжити розгляд кримінального провадження за відсутності обвинуваченої, що дозволялося Кримінальним процесуальним кодексом, та призначив захисника для її представництва. Під час судового засідання 20 лютого 2007 року захисник погодилася з доведеністю вчинення правопорушень й зазначила, що її підзахисна не перешкоджала кримінальному розслідуванню та просила суд проявити милосердя. Того ж дня суд призначив заявниці покарання у вигляді чотирьох років позбавлення волі. Об'єднавши це покарання з тим, яке заявниця вже відбула у 2003 році, суд вирішив, що вона фактично має відбути покарання у вигляді десяти місяців позбавлення волі.

В листопаді 2006 року заявниця народила доньку. В травні 2007 року органи влади видали ордер на обшук заявниці; 23 травня двоє офіцерів поліції затримали її і того ж дня доставили до установи виконання покарань. Після ув'язнення заявниці її донька, якій на той час було шість місяців, залишилася зі своїм батьком та іншими родичами. 13 липня 2007 року заявниця звернулася до касаційного суду із заявою про поновлення кримінального провадження через те, що вона не брала участі в розгляді кримінальної справи щодо неї. 25 жовтня 2007 року касаційний суд відмовив у задоволенні заяви. Заявницю було звільнено 15 березня 2008 року.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявниця скаржилася, що її було засуджено *in absentia*, та піддала критиці відмову в задоволенні її клопотання про поновлення кримінального провадження. Крім цього, заявниця скаржилася і за статтею 8 Конвенції з огляду на те, що виконання покарання у вигляді десяти місяців позбавлення волі позбавило її можливості доглядати за своєю донькою і що прокуратура відмовила у відстрочці виконання її вироку. Зрештою, посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю 4 Протоколу № 7 до Конвенції, заявниця стверджувала про надмірну тривалість порушеного щодо неї кримінального провадження і про те, що її було обвинувачено та засуджено двічі за ті ж правопорушення, а саме обман декількох осіб шляхом надання неправдивих обіцянок із пошуку роботи в Іспанії.

Оцінка Суду

ЄСПЛ в цій справі підкреслив, що заявниця була поінформована про наявність відповідного кримінального провадження 12 січня та 18 лютого 2005 року. В ці дати заявниці було пред'явлено обвинувачення, вона ознайомила з матеріалами кримінальної справи, була допитана, зізналася у вчиненні кримінальних правопорушень і вказала, що надасть свої пояснення в суді. Тож заявниця прямо не відмовилася від свого права постати перед судом та захищати себе.

Далі ЄСПЛ зауважив, що суди розглянули обвинувачення за відсутності заявниці, яку не вдалося знайти за адресою, яку вона надала суду. Після набрання вироком законної сили заявниця звернулася з проханням поновити провадження, проте воно було відхилено з тієї підстави, що вона намагалася ухилитися від правосуддя. ЄСПЛ вважав, що ключовим питанням у цій справі було те, чи намагалася заявниця ухилитися від правосуддя або ж вона побічно відмовилася від свого права постати перед судом та захищати себе.

По-перше, ЄСПЛ акцентував, що відповідне провадження не було першою кримінальною справою, порушеною щодо заявниці. Під час допиту 12 та 18 лютого 2005 року заявниця зізналася у вчиненні інкримінованих їй кримінальних

правопорушень і заявила, що вона готова взяти участь у судовому засіданні на основі визнання вини, що неминуче означало б її явку до суду.

ЄСПЛ наголосив, що повістки про явку до суду не були вручені заявниці, оскільки її місцезнаходження не вдалося встановити за поштовою адресою в місті Софії. ЄСПЛ відзначив, що заявниця пояснила слідчому, що вона проводила свої вихідні в іншому місті зі своїм партнером; ЄСПЛ зауважив, що в матеріалах справи доказів на підтвердження цього факту це було.

В результаті ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржувана заявницею ситуація не становила невинуватого обмеження її права брати участь у судових засіданнях у кримінальній справі щодо неї. ЄСПЛ установив, що заявниця була належним чином поінформована про наявність кримінального провадження щодо неї та про кримінальні правопорушення, у вчиненні яких її обвинувачували. Заявниця визнала факт вчинення кримінальних правопорушень і висловила готовність обговорити умови ухвалення вироку, а отже виправдано очікувала, що її викличуть до суду. Однак заявниця не змінювала раніше зазначену органам влади адресу й не інформувала про її зміну. Органи влади вжили всіх розумних і необхідних заходів для забезпечення явки заявниці до районного суду з метою розгляду її справи.

ЄСПЛ встановив, що заявниця свідомо й законно побічно відмовилася від свого права бути присутньою в судових засіданнях із розгляду кримінального провадження щодо неї. Крім того, ЄСПЛ не може критикувати касаційний суд за те, що той, урахувавши ці обставини, вирішив відмовити заявниці в поновленні кримінального провадження. В цій справі ЄСПЛ вирішив, що порушення пункту 1 статті 6 Конвенції немає.

Стосовно статті 8 Конвенції ЄСПЛ нагадав, що виконання покарання у вигляді позбавлення волі обов'язково передбачає обмеження приватного та сімейного життя ув'язненої особи. Заявниця справді була відокремлена від своєї доньки, якій на час подій було всього шість місяців, проте таке розлучення було відносно коротким, адже тривало десять місяців. Упродовж цього часу заявниця мала постійні побачення з родиною і під час них мала можливість піклуватися про доньку. До того ж ЄСПЛ підкреслив, що національне законодавство давало їй змогу подати клопотання, аби її донька була поміщена в тюремні ясла, але вона не зверталася з ним.

Зрештою, стосовно відмови прокуратури відстрочити / зупинити виконання покарання заявниці або достроково її звільнити від цього ЄСПЛ повторив, що право на отримання пом'якшення покарання / вироку як таке не гарантується Конвенцією і протоколами до неї. Скарга щодо цього була визнана явно необґрунтованою та відхилена.

Стосовно скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції та статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції ЄСПЛ вирішив, що на основі наявних у нього матеріалів він не побачив

ознак порушення прав і свобод, закріплених Конвенцією та Протоколами до неї. Ця частина заяви була визнана явно необґрунтованою і тому відхиленою.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 січня 2017 року й набуло статусу остаточного 26 квітня 2017 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

18 лютого 2001 року заявник увіз на митну територію України автомобіль, зареєстрований у Литві. При перетині кордону він узяв на себе зобов'язання реекспортувати автомобіль до 27 лютого 2001 року. За інформацією органів влади, заявник цього обов'язку не виконав.

23 червня 2003 року Чернігівська митниця склала протокол про порушення митних правил через невивезення заявником автомобіля з митної території України (стаття 113 Митного кодексу 1991 року). Справа про порушення митних правил була направлена на розгляд до Новозаводського районного суду м. Чернігова.

26 грудня 2003 року суд, заслухавши заявника, який стверджував, що вивіз автомобіль до Росії, хоча він цьому факту підтвердження не надав і митні органи не підтвердили факт перетину автомобілем кордону з Росією, повернув матеріали справи митним органам для усунення недоліків та додаткової перевірки.

23 січня 2004 року заявник покинув територію України й виїхав до Росії на постійне місце проживання, не поінформувавши суд про нову адресу.

Суд першої інстанції надіслав заявникові повістку про наступне судове засідання в лютому 2004 року. Листом від 16 лютого 2004 року адвокат заявника поінформував суд про те, що заявник знявся з реєстрації в Україні й виїхав до Росії в кінці січня. Він також указав, що заявника не було поінформовано про судове засідання, оскільки його фактичне місцезнаходження йому не відоме.

Суд першої інстанції знову викликав заявника на судове засідання в березні 2004 року.

16 березня 2004 року суд першої інстанції розглянув справу за відсутності заявника. Мати заявника, яка була присутня в суді, зазначила, що фактичне місце його проживання невідоме. Суд визнав неявку заявника до суду умисним ухиленням від правосуддя і вирішив розглянути справу без його участі. Далі суд визнав заявника винним у нездійсненні реекспорту автомобіля з порушенням статті 113 Митного кодексу 1991 року й перекваліфікував його дії згідно зі статтею 348 Митного кодексу 2002 року. Суд розпорядився про конфіскацію транспортного засобу, однак, оскільки його місцезнаходження було невідоме, він замінив конфіскацію на стягнення штрафу в розмірі 16 779,31 грн (близько 2237 євро на час подій), який відповідав вартості автомобіля згідно зі статтею 450 Митного кодексу 2002 року.

У невідому дату заявник звернувся з клопотанням про перегляд рішення від 16 березня 2004 року до Голови Чернігівського апеляційного суду.

Листом від 7 липня 2004 року голова Чернігівського апеляційного суду поінформував заявника про розгляд ним матеріалів справи й безпідставності поданого клопотання про перегляд. Зокрема, голова суду зазначив, що рішення

від 16 березня 2004 року було згідно із законом і що заявника належним чином викликали до суду двічі за вказаною ним адресою, а він не навів обґрунтування причини своєї відсутності.

У своїй скарзі до ЄСПЛ за пунктом 1 статті 6 та статті 13 Конвенції заявник скаржився, що рішення Новозаводського суду від 15 березня 2004 року було несправедливим й ухваленим за його відсутності; він також скаржився на упередженість суду, оскільки той просив заявника довести свою невинуватість. Крім того, він скаржився, що суд наклав на нього надмірний фінансовий тягар із порушенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції. До того ж, не уточнюючи, заявник скаржився на порушення його прав за статтями 7, 8 та 10 Загальної декларації прав людини.

Рішення Суду

ЄСПЛ повторив своє обґрунтування, наведене в рішенні ЄСПЛ у справі *Nadtochiy v. Ukraine* (no. [7460/03](#), §§ 20–22, 22 квітня 2008 року), у якому він установив, що аналогічний випадок порушення Митного кодексу за своїм характером є кримінальним та ймовірно пов'язані з митними адміністративні порушення фактично мали кримінальний характер, а тому повинні застосовуватися всі гарантії статті 6 Конвенції. ЄСПЛ не бачив причин для відступу від цього обґрунтування в цій справі.

ЄСПЛ підкреслив, що заявник узяв участь у судовому засіданні, в межах якого йому було надано можливість навести будь-які аргументи на користь свого захисту й надати будь-які докази на підтримку своїх тверджень. З матеріалів справи зрозуміло, що причини повернення справи митній службі були технічними і після їх усунення та додаткових перевірок митна служба не надала суду жодних нових аргументів на підтримку своєї позиції. Як і раніше, в присутності заявника вони стверджували про відсутність доказів перетину автомобілем заявника кордону в час та в місці, про які він указував. Заявник не стверджував, що органи влади дослідили за його відсутності будь-які нові аргументи або докази чи що він мав будь-які нові аргументи або докази. Тому за обставин цієї справи рішення національних судів про продовження розгляду справи не демонстрували будь-якої несправедливості.

Крім того, ЄСПЛ наголосив, що органи влади вжили всіх необхідних заходів для пошуку та інформування заявника про заплановані судові засідання, принаймні за останньою відомою адресою та через його адвоката й матір. У своїх заявах до ЄСПЛ заявник сам визнав, що, будучи обізнаним про провадження, яке тривало, він не залишив жодної інформації про адресу, за якою його можна відшукати та поінформувати про будь-які процесуальні дії в його справі. Будучи представленим адвокатом за його власним вибором, заявник міг передбачити наслідки своєї відсутності в подальших судових засіданнях.

У світлі наведеного й з урахуванням поведінки заявника та його адвоката, ЄСПЛ встановив, що українські суди були вправі дійти висновку, що заявник опосередковано, проте однозначно відмовився від свого права бути присутнім на наступних судових засіданнях у Новозаводському суді (див., *mutatis mutandis*, *Battisti v. France* (dec.), по. 28796/05, 2 грудня 2006 року).

Скарги заявника за іншими статтями також були відхилені згідно з пунктами 3 і 4 статті 35 Конвенції.

Щодо скарги за статтями 7, 8 та 10 Загальної декларації прав людини ЄСПЛ зауважив, що такий розгляд перебуває поза межами компетенції ЄСПЛ, тому ця частина заяви також має бути відхилена на підставі пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Скаргу визнано явно необґрунтованою та відхилено.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 листопада 2008 року та є остаточним.

Обставини справи

У своїй заяві до ЄСПЛ заявник скаржився на судовий розгляд *in absentia* за пунктами 1 та 3 статті 6 Конвенції.

31 жовтня 2005 року окружний суд визнав заявника винним *in absentia* за фактом вчинення кримінальних правопорушень за обтяжувальних обставин, пов'язаних із зайняттям проституцією. Заявникові було призначено покарання у вигляді десяти років позбавлення волі та сплати штрафу. Його інтереси представляв адвокат, якого призначила родина заявника.

4 квітня 2006 року та 19 вересня 2007 року апеляційний і касаційний суди відповідно, розглянувши апеляції адвоката, підтримали засудження заявника.

23 жовтня 2007 року заявника затримала німецька поліція в місті Кельні на основі албанського ордеру на арешт. 21 листопада 2007 року албанська влада запросила його екстрадицію. В межах провадження з екстрадиції Апеляційний суд Кельну запросив в албанській владі гарантію того, що заявник у разі екстрадиції буде підданий повторному судовому розгляду. 25 січня 2008 року Міністр юстиції Албанії поінформував німецьку владу про те, що заявник може клопотати про подачу апеляції з пропуском установленого строку. На основі цієї гарантії 17 березня 2008 року заявника було видано албанським органам влади.

24 березня 2008 року заявник подав клопотання про надання дозволу на подачу апеляції на своє засудження. 22 квітня 2008 року окружний суд відхилив його на основі того, що засудження заявника *in absentia* стало остаточним і набуло силу *res judicata*. Суд установив, що заявник ефективно скористався своїм правом на апеляцію, оскільки його представник, призначений сім'єю заявника, оскаржив вирок від 31 жовтня 2005 року.

11 листопада 2008 року, 19 січня та 8 жовтня 2009 року апеляції заявника були відхилені апеляційним, Верховним і Конституційним судами відповідно.

У своїй заяві до ЄСПЛ заявник скаржився на порушення пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції в результаті судового розгляду *in absentia*.

Рішення Суду

ЄСПЛ у цій справі наголосив, що сторони не заперечують факту того, що заявник не отримував жодного офіційного повідомлення про хід провадження в національних судах. Насправді отримання цих повідомлень підтверджувалося підписами членів сім'ї заявника, які також призначили адвоката для захисту його інтересів у провадженні *in absentia* в національних судах. Тож ЄСПЛ має з'ясувати, чи був заявник достатньо

обізнаним про обвинувачення та судовий розгляд, аби з'ясувати, чи відмовився він від свого права постати перед судом (пункт 20 рішення).

У цій справі Уряд надав засвідчену копію довіреності, в якій заявник підтвердив початок кримінального провадження стосовно нього й призначив захисників В. та J. для захисту / представлення його інтересів. Заявник не заперечував достовірність цього документу та взагалі не відповів на доводи Уряду у своїх запереченнях. Той факт, що В. та J. пізніше були замінені захисниками, уповноваженими членами його сім'ї, не змінює того висновку, що 2 жовтня 2004 року заявник знав про кримінальне провадження щодо нього. Вирішивши залишити країну, заявник може вважатися таким, який умисно й однозначно відмовився від своїх прав за статтю 6 Конвенції і який міг розумно передбачити наслідки своєї поведінки (див. *Jones v. the United Kingdom* (dec.), no. 30900/02, 9 вересня 2003 року) (пункт 22 рішення).

Отже, ЄСПЛ визнав заяву заявника явно необґрунтованою згідно з підпунктом (а) пункту 3 та пунктом 4 статті 35 Конвенції (пункт 23 рішення).

Висновок

Заяву визнано неприйнятною.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 червня 2012 року та є остаточним.

VAN GEYSEGHEM v. Belgium (№ 26103/95)

Обставини справи

У 1987 році заявницю, громадянку Бельгії, було притягнуто до відповідальності бельгійськими кримінальними судами за участь у трьох випадках міжнародної торгівлі кокаїном. Роль заявниці полягала в імпорті наркотичних речовин із Бразилії до Бельгії.

Після ухвалення вироку Брюссельським кримінальним судом як судом першої інстанції заявниця оскаржила вирок. Вона не була присутня на першому судовому засіданні з розгляду своєї апеляції; надалі, маючи згідно з бельгійським законодавством відповідне право, заявниця подала клопотання про скасування рішення апеляційного суду, ухваленого *in absentia*, яким її засудження до трьох років позбавлення волі та штрафу в розмірі 60 000 бельгійських франків було підтримано. Внаслідок цього клопотання справу було повернуто до апеляційного суду для подальшого розгляду. Заявниця також не була присутня під час судового засідання. Її адвокат був присутнім і зазначив, що представляє свого клієнта й хотів би заявити, що строк давності за відповідним обвинуваченням сплив. Апеляційний суд відмовив йому в наданні дозволу на представництво свого клієнта й рішенням від 4 жовтня 1993 року відхилив клопотання заявниці. Скарга заявниці до касаційного суду була відхилена 4 травня 1994 року.

У своїй заяві до ЄСПЛ заявниця скаржилася, що Брюссельський апеляційний суд відмовив у наданні її адвокату права захищати її за її відсутності на судовому засіданні з розгляду апеляції на відмову суду нижчої інстанції скасувати вирок. Вона стверджувала про порушення пункту 1 та підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ повторив принципи, викладені в рішеннях у справах *Poitrinol v. France* (рішення від 23 листопада 1993 року, Series A no. 277) і *Lala та Pelladoah v. the Netherlands* (рішення від 22 вересня 1994 року, Series A no. 297-A та B), які стосувалися ситуацій, подібних до тієї, що мала місце в цій справі. В першій із цих трьох справ ЄСПЛ зазначив, що присутність обвинуваченого має велике значення як з огляду на його право бути заслуханим, так і у зв'язку з необхідністю перевірки точності його показань та їх зіставлення з показаннями потерпілої особи, інтереси якої мають бути захищені, та з показаннями свідків. Тому законодавець має мати можливість перешкоджати невиправданій відсутності. Однак в інших двох справах ЄСПЛ вказав, що «для справедливості системи кримінального правосуддя

має важливе значення те, щоб обвинувачений був належним чином захищений як у суді першої інстанції, так і в апеляційному суді, тим паче (*the more so*) якщо, як це має місце відповідно до нідерландського законодавства, жодного заперечення не може бути подано на ухвалене заочно рішення апеляційного суду». ЄСПЛ додав, що останній інтерес превалював і, відповідно, факт того, що обвинувачений, незважаючи на належний виклик до суду, не з'явився, не може – навіть за відсутності пояснень – виправдати позбавлення його права на захист адвокатом за пунктом 3 статті 6 Конвенції. Саме суди мають забезпечувати те, аби судовий розгляд був справедливим і, відповідно, адвокату, який присутній у судовому засіданні з явною метою захисту обвинуваченого за його відсутності, надавалася можливість це зробити.

ЄСПЛ не може погодитися з аргументом Уряду Бельгії про те, що висновок про відсутність можливості клопотати про скасування заочного засудження був вирішальним для обґрунтування рішень у справах *Lala* та *Pelladoah*. Підрядну частину речення, приєднану за допомогою конструкції «тим паче» («*the more so*»), було додано як допоміжне міркування. Навпаки, ЄСПЛ заявив, що саме інтерес у належному захисті є пріоритетним. Право кожної особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвокатом – один з основних елементів справедливого судового розгляду. Обвинувачений не втрачає цього права лише через неявку на судові засідання. Навіть якщо законодавчий орган повинен мати можливість перешкоджати невиправданій відсутності, він не може карати обвинувачених шляхом створення винятків із права на правову допомогу. Законна вимога про те, що обвинувачені мають бути присутніми на судових засіданнях, може бути дотримана іншими засобами, аніж позбавлення права на захист.

Принцип, установлений у рішеннях ЄСПЛ у справах *Lala* та *Pelladoah*, застосовується і в цій справі. Навіть якби заявниця мала низку можливостей захищати себе, Брюссельський апеляційний суд був зобов'язаний дозволити її адвокату – пану *Verstraeten*, який був присутнім на судовому засіданні, захищати її навіть за її відсутності. Це вкрай важливо в цій справі, оскільки захист, який пан *Verstraeten* мав намір висловити, стосувався питання права. Адвокат хотів послатися на сплив строку давності, питання про що ЄСПЛ характеризує як досить важливе. Навіть якщо, як стверджував Уряд, апеляційний суд мав розглянути за власною ініціативою питання про строк давності, допомога адвоката була необхідною для вирішення конфліктів і його роль була потрібною для реалізації права на захист. Крім того, з рішення від 4 жовтня 1993 року не впливало, що стосовно цього питання ухвалювалося будь-яке рішення.

В підсумку ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, взятого разом із підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 та підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене 21 січня 1999 року Великою Палатою ЄСПЛ та є остаточним.

Обставини справи

В липні 1982 року заявник та його дружина запросили доньку дружини від попереднього шлюбу з громадянином Франції зупинитися в них біля озера Констанц. Одного ранку 14-річну дівчинку було знайдено мертвою. Напередодні ввечері заявник увів їй речовину, що містить залізо, яка була призначена для лікування анемії. Знайшовши дівчинку мертвою, заявник намагався реанімувати її, зробивши їй декілька ін'єкцій.

Німецька поліція негайно розпочала розслідування за фактом смерті дівчинки. З урахуванням висновків, зроблених у результаті розтину тіла, прокуратура вирішила не вживати надалі жодних заходів. Розслідування тричі поновлювалося за ініціативою батька дівчинки, і щоразу прокуратура вирішувала не порушувати справу.

Остаточне рішення про відмову у відкритті провадження було підтримане Генеральним прокурором в Апеляційному суді міста Мюнхена в травні 1986 року й наступним рішенням цього суду у вересні 1987 року.

Тим часом, у січні 1984 року, батько потерпілої подав скаргу щодо особи або невідомих осіб до слідчого судді міста Парижа, стверджуючи про вбивство з необережності та бажаючи приєднатися до провадження в ролі цивільної сторони. Після завершення розслідування в лютому 1991 року заявникові було пред'явлено обвинувачення у вчиненні ненавмисного вбивства в результаті насильства. В березні 1993 року заявник та його захисник не з'явилися на судові засідання до відділу обвинувачень Апеляційного суду міста Парижа.

Рішенням від 8 квітня 1993 року відділ обвинувачень Апеляційного суду міста Парижа постановив, щоб заявник постав перед Судом присяжних міста Парижа за обвинуваченням у вчиненні вбивства, і видав ордер на його арешт. 4 травня 1993 року заявника було повідомлено про це рішення через прокуратуру Німеччини. Заявник не виконав жодної умови про явку за викликом для попереднього з'ясування його особи. Він подав касаційну скаргу на рішення про притягнення його до суду, стверджуючи, зокрема, про порушення принципів *non bis in idem* (заборона притягнення до відповідальності двічі за те саме протиправне діяння) та *res judicata* (остаточність рішення суду, що набрало законної сили). Рішенням від 21 вересня 1993 року касаційний суд відхилив скаргу заявника через те, що вона ґрунтувалася на новому аргументі: заявник не повідомляв до відділу обвинувачень про те, що німецька влада вирішила не переслідувати його за ці самі діяння.

Французький захисник заявника був належним чином поінформований про дату засідання в суді присяжних і за сприяння німецького колеги подав документи, клопотаючи про надання дозволу на представництво заявника за його відсутності й на подання аргументів із приводу порушення *res judicata*. Він також просив суд

ухвалити рішення за цим запереченням на власний розсуд і розпорядитися про продовження розслідування з метою отримання матеріалів розслідування, яке здійснювали німецькі органи влади, та визначити обсяг дії рішень про відмову в розслідуванні.

Вироком, ухваленим *in absentia* в березні 1995 року, суд присяжних визнав заявника винним у навмисному застосуванні насильства до його падчерки, що ненавмисно призвело до її смерті, і призначив покарання у вигляді 15 років позбавлення волі, зазначивши, що якби він з'явився до суду, то судовий розгляд *in absentia* було б припинено й він би мав можливість висловити будь-які аргументи, які могли б бути корисними в його справі. Суд також нагадав адвокатам заявника, які були присутні під час судового розгляду, про те, що згідно зі статтею 630 Кримінального процесуального кодексу відсутній обвинувачений не має права на представництво, і тому визнав їхні заяви неприйнятними. Ухваленим так само *in absentia* судом присяжних у порядку цивільного судочинства рішенням заявника було зобов'язано відшкодувати шкоду батькові потерпілої. На підставі статті 636 Кримінального процесуального кодексу в червні 1995 року голова касаційного суду вирішив, що касаційні скарги заявника на рішення суду присяжних є неприйнятними.

Оцінка Суду

Попереднє заперечення (щодо невичерпання)

Хоча засудження *in absentia* не було остаточним, наступний його перегляд не міг вважатися «засобом правового захисту» у звичайному розумінні, оскільки він міг повністю залежати від об'єктивних обставин, а саме затримання (арешту) обвинуваченого, що за визначенням не є цілеспрямованою дією з його боку. Крім того, повторний судовий розгляд щодо обвинуваченого, засудженого *in absentia*, може відбутися, якщо він видасть себе; однак, дотримання цієї умови щодо поновлення провадження не може вважатися звичайною реалізацією засобу правового захисту. До того ж повторний розгляд може не привести до усунення або виправлення будь-яких порушень, які мали місце під час судового розгляду *in absentia*, оскільки саме такі порушення були і в цій заяві. Зрештою, повторні судові розгляди після засудження *in absentia* не охоплювалися будь-якими процесуальними вимогами чи строками й, кінець кінцем, могли бути гіпотетичними, якщо обвинуваченого не було заарештовано (затримано) або він не видав себе до закінчення строку давності виконання покарання за вироком. Тож попереднє зауваження Уряду варто відхилити.

Щодо пункту 1 статті 6 Конвенції, взятого в поєднанні з підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції

Ситуація заявника була співмірною з тією, яку розглянув ЄСПЛ у справах *Poitrinol v. France* (Series A no. 277-A), *Lala* та *Pelladoah v. the Netherlands* (Series A

по. 297-А та В) і *Van Geyselghem v. Belgium* (ECHR 1999-I), в яких ЄСПЛ установив, що неявка обвинуваченого, незважаючи на належний виклик його до суду, не може навіть за відсутності виправдання виправдовувати позбавлення його права за підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції на захист адвокатом. Не видно жодної причини для відступу від цього підходу на тій підставі, що справа стосувалася розгляду в суді присяжних, а не в суді, який розглядає менш серйозні правопорушення. Проведення повторного розгляду після засудження *in absentia* впливає на право обвинуваченого на справедливий судовий розгляд лише в разі його арешту. Тоді органи влади беруть на себе позитивне зобов'язання надати йому право на повний перегляд його справи за його присутності. Однак не може бути мови про те, щоб змусити обвинуваченого видати себе (здатися) задля забезпечення йому права на судовий розгляд згідно з вимогами статті 6 Конвенції. Залишається з'ясувати, чи той факт, що захисники заявника не могли представити аргументи від його імені під час слухання в суді присяжних, становив порушення права заявника на справедливий суд у розглядуваній справі. Із формулювання статті 630 Кримінального процесуального кодексу випливало, що заборона на будь-яке представництво за відсутності обвинуваченого була абсолютною і не могла ігноруватися судом присяжних. Водночас ЄСПЛ установив, що суд присяжних, засідаючи лише у складі суддів, мав би мати право на уповноваження адвокатів заявника представити його справу на слуханні навіть за його відсутності, оскільки доводи захисту, які вони мали намір висловити, стосувалися питань права, а саме заперечення, заснованого на принципах *res judicata* та *non bis in idem*. Справді, Уряд не стверджував, що навіть якби суд присяжних дозволив адвокатам заявника висловити це заперечення, він би не мав повноважень для його розгляду. Зрештою, адвокатам заявника також не було дозволено представляти свого клієнта в межах розгляду цивільного позову судом присяжних. Покарання заявника за неявку на слухання через накладення такої абсолютної заборони на будь-яке представництво сторони захисту видається явно непропорційним. Тому було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції, взятий у поєднанні з підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Стаття 2 Протоколу № 7 до Конвенції

Відступаючи від загальних положень кримінального права, які були чинними на той час і відповідали вимогам статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції, стаття 636 Кримінального процесуального кодексу чітко передбачала, що обвинувачений, засуджений за його відсутності, не має права на оскарження до касаційного суду. Відповідно, жодна «скарга» до суду у звичному розумінні не була направлена проти засудження заявника *in absentia* після того, як справу було розглянуто судом на одному рівні юрисдикції. Мова йде про неможливість подачі касаційної скарги щодо саме недоліків судового розгляду *in absentia*. Можливість повторного розгляду після засудження *in absentia* не має вирішального значення в цьому аспекті, оскільки його

основоположною метою є забезпечення дотримання принципу змагальності та права всіх осіб, обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення, на належний судовий розгляд. Для заявника це означало як представлення своєї справи по суті, так і висловлення попереднього процесуального заперечення. Він не зміг домогтися перегляду хоча б касаційним судом законності відмови суду присяжних у наданні дозволу адвокатам захисту виступати із заявами. Відповідно до статей 630 і 639 Кримінального процесуального кодексу, взятих в сукупності, заявник не міг ні скористатися захисником у суді присяжних, ні подати скаргу до касаційного суду, оскільки, будучи засудженим *in absentia*, не мав права на захист у суді першої інстанції та перегляд його засудження судом вищої інстанції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), взятого разом із підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції (право на оскарження в кримінальних справах).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 лютого 2001 року й набуло статусу остаточного 13 травня 2001 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася трьох груп пов'язаних між собою проваджень щодо заявника пана *Lobzhanidze*, одна з яких стосувалася заявниці – його тещі пані *Peradze*.

Протягом 2000–2004 років пан *Lobzhanidze* обіймав посаду голови ради директорів двох компаній з видобутку золота та міді в Грузії.

Перша група проваджень, розпочатих у 2004 році, стосувалася звинувачення пана *Lobzhanidze* у зловживанні своїм службовим становищем.

У 2017 році пана *Lobzhanidze* було засуджено за пред'явленим обвинуваченням судом першої інстанції та призначено покарання у виді двох років позбавлення волі; згідно із Законом про амністію 2012 року призначене пану *Lobzhanidze* покарання було пом'якшено.

Друга група проваджень стосувалася обох заявників, у результаті чого в липні 2010 року обох заявників було засуджено до семи років позбавлення волі. Зокрема, суди встановили, що пан *Lobzhanidze* фіктивно продав будинок, яким він володів на узбережжі Кваріаті, аби уникнути конфіскації. Найімовірніше, він продав будинок через свою тещу третій особі, використовуючи фіктивний документ, складений у 2004 році, який підтверджував право власності. Суди посилалися на різні показання родичів заявників і пари, яка наглядала за будинком у період між 2000 та 2009 роками, як свідків, щоб установити, що він завжди належав заявникам і тому фактично ніколи не відчужувався.

Заявники подали апеляції, в яких указували, серед іншого, що відчуження будинку було справжнім, проте надалі воно було анульовано, оскільки новий власник не мав доступу до опечатаного будинку, і що до будинку переїхав Міністр внутрішніх справ, коли провадження проти заявників ще тривало. Міністра надалі було визнано винним у зловживанні своїм службовим становищем, оскільки будинок не було передано у власність держави і він не мав права використовувати його.

Рішення суду першої інстанції проти заявників було підтримано апеляційним судом у повному обсязі в листопаді 2010 року, а Верховний суд у 2011 році визнав касаційну скаргу заявників неприйнятною.

Тим часом третя група проваджень була порушена проти пана *Lobzhanidze* за дзвінки до судді, який розглядав другу групу проваджень проти нього та його тещі, з метою впливу на суддю задля ухвалення рішення на користь заявника. В цьому провадженні пану *Lobzhanidze* було призначено захисника.

У вересні 2010 року пан *Lobzhanidze* був заочно (*in absentia*) засуджений до покарання у виді одного року позбавлення волі за грубе втручання в діяльність судді.

Його наступна заява про дозвіл на подачу апеляції, подана за межами встановленого законом місячного строку з тієї підстави, що він не знав про призначення адвоката та ухвалений судом першої інстанції вирок, була відхилена.

Призначене за результатами розгляду другої групи проваджень покарання було зменшене, а щодо третьої групи проваджень до пана *Lobzhanidze* була застосована амністія. До пані *Peradze* було також застосовано процедуру амністії.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), заявники скаржилися, що рішення суду за результатами другої групи проваджень не було належним чином обґрунтованим.

Пан *Lobzhanidze* також скаржився, що слідчий під час третьої групи проваджень призначив захисника без надання йому можливості обрати його самостійно і що це зробило неможливим перегляд засудження по суті, що є порушенням пункту 1 та підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ в цій справі не констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції за скаргою заявників про те, що національні суди засудили їх за підробку договору купівлі-продажу будинку у Кваріаті без розгляду їхніх аргументів, що становило порушення їхнього права на обґрунтоване рішення за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ висновив, що у світлі наведеного в рішенні (пункти 67–70) і з урахуванням доказів щодо заявників їхні скарги фактично означали оскарження того значення, яке національні суди надали окремим доказам та своїм висновкам щодо питань факту та права – питань, які ЄСПЛ не розглядає (пункт 72 рішення).

Стосовно скарги за підпунктом (с) пункту 1 статті 6 Конвенції перший заявник указував, що його не було належно поінформовано про обвинувачення щодо нього, які належали до третьої групи проваджень. Коли йому повідомили, що незабаром будуть пред'явлені певні обвинувачення, він направив слідчого до свого адвоката. Проте замість того щоб сконтактувати з адвокатом за власним вибором заявника, слідчий призначив адвоката в порядку надання правової допомоги з порушенням частини другої статті 81 Кримінального процесуального кодексу. Таке призначення відбулося негайно, а не після спливу 48 годин, як це передбачено законодавством. Жодних вагомих підстав для такого рішення не було. Крім того, заявник не контактував з адвокатом, призначеним у межах надання правової допомоги, і цей адвокат не оскаржив ухвалений щодо заявника вирок. Зрештою, національні суди без наведення достатніх підстав відмовили заявникові в дозволі подати апеляцію на засудження *in absentia* поза межами строку оскарження. Така відмова з урахуванням раніше допущеного порушення права заявника на захист адвокатом

за його власним вибором, на його думку, порушила саму суть права на оскарження свого засудження (пункт 78 рішення).

Право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення на ефективний захист адвокатом, у разі потреби – офіційно призначеним, є одним з основних аспектів справедливого судового розгляду, хоч і не є абсолютним (див. *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 50541/08 та 3 інших, § 255, 13 вересня 2016 року; *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], no. 21980/04, § 112, 12 травня 2017 року; та *Beuze v. Belgium* [GC], no. 71409/10, § 123, 9 листопада 2018 року). Обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення особа не втрачає такого права лише через свою відсутність у суді. Для забезпечення справедливості системи кримінального правосуддя вкрай важливо забезпечити належний захист обвинуваченого в суді як першої, так і апеляційної інстанцій (див. *Sejdovic v. Italy* [GC], no. 56581/00, § 91, ECHR 2006-II, з наступними посиланнями) (пункт 80 рішення).

Відповідні принципи стосовно вибору юридичного представництва були коротко викладені в рішенні ЄСПЛ у справі *Dvorski v. Croatia* ([GC], no. 25703/11, §§ 81-82, ECHR 2015) (пункт 81 рішення).

ЄСПЛ акцентував, що на час початку третьої групи проваджень перший заявник уже був оголошений утікачем у межах першої та другої груп кримінальних проваджень проти нього (див. пункти 8 і 18 цього рішення). У цьому контексті національне законодавство забезпечує право особи захищати себе за допомогою обраного нею захисника (право, яким заявник скористався під час перших двох груп проваджень), навіть якщо відповідна особа ухилялася від явки до відповідних органів. У таких випадках підозрюваному або обвинуваченому чи їхнім близьким родичам надавалося 48 годин для призначення захисника, у разі нездійснення чого слідчий мав би призначити захисника в межах правової допомоги (див. пункт 45 цього рішення) (пункт 84 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що в процесуальній записці слідчого згадувалося, що перший заявник доручив йому зв'язатися з його адвокатом, який був призначений у межах другої групи проваджень (див. пункт 29 цього рішення). Це навряд чи можна вважати усвідомленою та розумною відмовою від права (передбаченого національним законодавством) на захист своїх інтересів обраним за власним вибором захисником. Однак без будь-якої спроби зв'язатися із захисником заявника (чиї контакти мали б бути відомі слідчому з урахуванням їхньої попередньої взаємодії – див. пункт 85 цього рішення) і не вказавши жодних причин для свого рішення, слідчий вирішив призначити адвоката в межах надання правової допомоги (пункт 86 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що хоча органи влади знали про місцезнаходження заявника, вони не інформували його про рішення призначити безоплатного захисника, а не захисника, обраного за власним вибором. Крім того, питання

призначення безоплатного захисника, як видається, не виникло під час наступного судового розгляду в суді першої інстанції. Також, як видається, заявника не було поінформовано про його засудження судом першої інстанції до спливу строку на подачу апеляції (див. пункт 35 цього рішення, *in fine*) (пункт 87 рішення).

Зокрема, з урахуванням незаперечної відсутності контакту між заявником та безоплатним адвокатом під час провадження в суді першої інстанції і нездатності безоплатного адвоката подати апеляцію без згоди заявника право на оскарження ухваленого *in absentia* вироку могло бути реалізовано тільки після того, як стверджував заявник у судах, як він дізнався про ухвалений щодо нього вирок. Утім, національні суди, які розглянули клопотання заявника про надання дозволу на подачу апеляції поза межами строку на оскарження, не розглянули його доводи, що стосувалися імовірно незаконних обставин навколо призначення безоплатного захисника чи як наслідок цього – нездатності подати апеляцію на засудження в межах встановленого строку (див. пункти 36 та 38 цього рішення) (пункт 89 рішення).

Найважливіше, що при відхиленні остаточним рішенням клопотання заявника про надання дозволу на оскарження засудження судом першої інстанції, апеляційний суд висновив, що наявні в його розпорядженні матеріали не свідчили про бажання заявника провести слухання апеляції за його відсутності, як цього вимагає положення закону щодо процедури оскарження засуджень *in absentia* (див. пункти 38 та 50 цього рішення). Однак ЄСПЛ зауважив, що у відповідному законі не уточнювалося, яким чином таке бажання мало б висловлюватися. Тому така відмова без розгляду наявності довіреності із широкими повноваженнями, виданої заявником адвокату після того, як він, найімовірніше, дізнався про ухвалений щодо себе вирок, і надання його адвокату права ініціювати та підтримувати всі скарги в національних судах замість себе (див. пункт 34 цього рішення) становили недостатньо обґрунтоване й надмірно формальне застосування апеляційним судом процесуальної норми (пункт 90 рішення).

Означені міркування є достатніми для ЄСПЛ, аби встановити, що обставини призначення безоплатного захисника (замість обраного заявником за власним вибором) і відмова національних судів із формальних підстав (без розгляду ключових аргументів заявника) дозволити подати апеляцію поза межами встановленого строку на оскарження за конкретних обставин цієї справи призвели до того, що заявник не зміг домогтися перегляду свого засудження по суті з порушенням гарантій справедливого суду (пункт 91 рішення). Тому було порушення пункту 1 та підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо двох заявників стосовно права на обґрунтоване судове рішення в межах другої групи проваджень.

Порушення пункту 1 та підпункту (с) пункту 3 статті 6 Конвенції стосовно скарги першого заявника щодо третьої групи проваджень.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 лютого 2020 року й набуло статусу остаточного 7 вересня 2020 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

SANADER v. Croatia (№ 66408/12)

Обставини справи

У 1992 році, коли заявник проживав на окупованій на той час території Хорватії, хорватська прокуратура пред'явила йому обвинувачення у вчиненні воєнних злочинів проти військовополонених. Його було засуджено *in absentia*, визнано винним за пред'явленим обвинуваченням та призначено покарання у вигляді 20 років позбавлення волі. У 2000 році Верховний суд залишив вирок без змін, далі було видано ордер на арешт. Після того як заявник дізнався про своє засудження, у 2009 році він звернувся до хорватських судів із вимогою поновити провадження, проте його клопотання було відхилено через те, що він на той час проживав у Сербії і не був доступний хорватській владі. Заявник скаржився, що він не мав змоги отримати повторний судовий розгляд після його засудження *in absentia* та не був ефективно представлений адвокатом під час судового розгляду, який проводився за його відсутності.

Оцінка Суду

У ЄСПЛ не було жодних доказів (сторони також цього не стверджували), що заявник будь-коли був повідомлений про це провадження або що причиною його неявки було ухилення від правосуддя. Справді з огляду на умови ескалації війни в Хорватії на той час і факт, що заявник проживав на території, яка не контролювалася органами національної влади, вони не могли повідомити його про кримінальне провадження чи забезпечити його присутність. Було дуже мало ймовірно, що він міг знати про провадження і що причиною його відсутності в місті Сісак у той час було ухилення від правосуддя. За таких обставин згідно з відповідним національним законодавством було можливим проведення судового розгляду *in absentia* за наявності для цього вагомих підстав (див. пункт 38 у цій справі; стаття 290 Кримінального процесуального кодексу). У цій справі такі підстави були пов'язані з необхідністю ефективного переслідування серйозних воєнних злочинів, учинених проти військовополонених (див. пункт 13 у цій справі) (пункт 76 рішення).

ЄСПЛ вже визнавав, що неможливість проведення судового розгляду *in absentia* може паралізувати проведення кримінального провадження, оскільки це може призвести, наприклад, до розпорошення доказів, впливу строку давності пред'явлення обвинувачення чи судової помилки (див. *Colozza*, цит. в цій справі, § 29). Тому за конкретних обставин цієї справи, ураховуючи, що тяжкість злочину, про який ідеться, хоча не охоплюється встановленими строками давності, було співмірною

значному суспільному інтересу й інтересу потерпілих у відправленні правосуддя, ЄСПЛ визнав, що проведення слухання за відсутності заявника саме по собі не суперечило статті 6 Конвенції. Проте ЄСПЛ урахує також позицію заявника, а саме факт недоведеності того, що він знав про своє судове переслідування та обвинувачення або що він намагався уникнути правосуддя чи однозначно відмовився від свого права на явку до суду (пункт 77 рішення).

Тому ЄСПЛ вважав, що якщо національне законодавство дозволяє проведення судового розгляду за відсутності особи, «обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення», яка перебувала в статусі заявника, така особа, щойно їй стане відомо про провадження, повинна мати можливість отримати від суду, який розглянув її справу, нове визначення суті обвинувачення (див. *Colozza*, цит. в цій справі, § 29 *in fine*). Тому залишається з'ясувати, чи надало національне законодавство заявникові достатньо однозначну можливість з'явитися на новий судовий розгляд (див. *Sejdovic*, цит. в цій справі, § 101). Інакше кажучи, ЄСПЛ має встановити, чи процесуальні засоби для повторного судового розгляду, пропонувані національними органами, відповідають вимогам ефективності (див. *Medenica*, цит. в цій справі, § 55) (пункт 78 рішення).

У зв'язку із цим ЄСПЛ зауважив, що Уряд посилався на два засоби правового захисту, наявні в національній правовій системі. Перший передбачений у пункті 2 статті 497 Кримінального процесуального кодексу як особлива підстава для повторного відкриття провадження, проведеного *in absentia*, другий передбачений підпунктом (3) пункту 1 статті 501 Кримінального процесуального кодексу й дозволяє загальну можливість повторного судового розгляду (див. пункти 39 та 48 цього рішення) (пункт 79 рішення).

Що стосується засобу правового захисту відповідно до пункту 2 статті 497 Кримінального процесуального кодексу, ЄСПЛ зазначив, що це по суті заходи, які дають змогу автоматично поновити провадження, проведене *in absentia*, на підставі клопотання засудженого. Він не передбачає інших вимог і загалом залежить виключно від бажання засудженої особи (див. пункти 39 та 48 цього рішення) (пункт 80 рішення).

Згідно з формулюванням пункту 2 статті 497 Кримінального процесуального кодексу повторне відкриття провадження залежить від «можливості повторного розгляду справи в присутності [засудженого]» (див. пункт 39 цього рішення). Ця «можливість» була протлумачена в практиці національних судів як така, що означає те, що засуджена *in absentia* особа має з'явитися перед органами влади з проханням про проведення повторного судового розгляду й повідомити свою адресу в Хорватії під час кримінального провадження. Відповідно, прохання засудженої особи про повторний розгляд справи, якщо така особа не перебуває під юрисдикцією хорватської влади, не може привести до поновлення провадження (див. пункти 23–24 та 42–46 цього рішення) (пункт 81 рішення).

Щодо аргументу Уряду про те, що заявник міг би вимагати повторний судовий розгляд за умови надання гарантій своєї присутності на судовому засіданні, навіть якщо він не перебуває в Хорватії (див. пункт 63 цього рішення), ЄСПЛ підкреслив, як впливає з національної практики, що вимога про перебування під юрисдикцією органів влади є досить суворою умовою (див. пункти 42–46 цього рішення) і що національні суди не схильні приймати будь-які обіцянки. До прикладу, коли засуджена *in absentia* особа, яка проживала в Боснії і Герцеговині, просила поновити провадження, надала всі необхідні відомості про своє місцезнаходження та обіцяла суду бути присутньою на кожному судовому засіданні, національні суди відхилили таке прохання через те, що в будь-якому разі ця особа не була доступною хорватським судам і перебувала поза їхньою юрисдикцією. Аналогічно в іншій справі Верховний суд вирішив, що особа, яка звернулася з проханням про повторний розгляд справи, повинна особисто звернутися до суду й надати свою адресу в Хорватії, де вона була б доступною під час кримінального провадження, однак допускаючи виконання остаточного засудження у вигляді позбавлення волі, яке надалі за передбачених у законодавстві умов може бути відкладено, зупинено чи припинено (див. пункти 44 та 46 цього рішення) (пункт 82 рішення).

Немає жодних доказів того, що у справі заявника, точна адреса в Сербії якого була також відома органам влади і який повідомив судам, що готовий протистояти будь-якому свідку й спростувати будь-які докази проти себе (див. пункт 27 цього рішення), органи влади вимагали будь-які обіцянки чи гарантії або погодилися б на них. Також неможливо встановити, якими мали бути такі гарантії, оскільки Уряд їх не вказував. Навпаки, ЄСПЛ відзначив, що Верховний суд, який розглядав прохання заявника про повторний розгляд справи, відхилив таку можливість через те, що заявник проживав у Сербії та не був доступним хорватським судам, не згадуючи нічого про можливість прийняття гарантій чи обіцянок (див. пункт 33 цього рішення) (пункт 83 рішення).

З огляду на викладене ЄСПЛ дійшов висновку, що вимога до засудженої в межах судового розгляду *in absentia* особи, яка не знала про переслідування та пред'явлене обвинувачення або намагалася уникнути правосуддя чи однозначно відмовилася від свого права бути присутньою в суді, з'явитися до національних судів і надати свою адресу в Хорватії під час кримінального провадження, аби подати клопотання про повторний судовий розгляд, видається непропорційною з двох причин (пункт 84 рішення).

По-перше, така вимога по суті передбачала, що особи, які були засуджені *in absentia* до позбавлення волі та не проживали на території Хорватії, як це було в цій справі (див. пункт 25 цього рішення), в принципі, не могли подати клопотання про автоматичне поновлення провадження, лише якщо вони не поставали особисто перед хорватськими судами, що у звичайному порядку означало б позбавлення їхньої свободи на основі засудження (див. пункти 42 та 44 цього рішення). Лише після

ухвалення рішення про повторний розгляд справи, що згідно з наявними в ЄСПЛ матеріалами може зайняти близько місяця (див. пункти 23, 24 та 45 цього рішення), і щойно це рішення набере законної сили, виконання вироку може бути призупинено і, якщо немає інших підстав для попереднього ув'язнення, відповідна особа звільняється в очікуванні суду (див. пункт 39 цього рішення; пункт 5 статті 507 Кримінального процесуального кодексу) (пункт 85 рішення).

Щодо припущення Уряду про те, що виконання вироку може бути відкладено ще до ухвалення рішення за клопотанням про повторний розгляд справи, ЄСПЛ передусім наголосив, що така можливість насамперед стосується клопотань про повторний розгляд справи на основі нових фактів і доказів, а не клопотань про автоматичний повторний розгляд справ тих осіб, яких було засуджено *in absentia* (див. пункт 39 цього рішення; підпункт (3) пункту 1 статті 501 і пункт 4 статті 507 Кримінального процесуального кодексу). У будь-якому разі така можливість є дискреційною, оскільки відповідне національне законодавство не передбачає для засудженого можливості просити про його застосування та в разі негативного результату мати можливість його оскаржити (порівняйте *Khalfaoui v. France*, no. [34791/97](#), § 453, ECHR 1999-IX). Крім того, наявні в ЄСПЛ матеріали не свідчать про те, що будь-який такий розгляд було здійснено у справі заявника (див. пункти 23–24 цього рішення; цит. в цій справі рішення *Khalfaoui*, § 53). Тому, враховуючи, що Конвенція покликана «гарантувати не теоретичні чи ілюзорні права, а ті, які є практичними та ефективними» (див., наприклад, *Erkapić v. Croatia*, no. [51198/08](#), § 78, 25 квітня 2013 року), ЄСПЛ не може погодитися з тим, що така можливість була достатньо вірогідною на практиці (пункт 86 рішення).

Це, звісно, не ставить під сумнів те, чи потрібно було б у межах нового провадження забезпечувати присутність заявника на судовому засіданні шляхом ухвалення рішення про його попереднє ув'язнення чи застосування інших заходів, передбачених відповідним національним законодавством (див., *inter alia*, *Khalfaoui*, цит. в цій справі, § 44). Однак у разі застосовності це вимагало б іншої правової основи – розумної підозри у вчиненні заявником злочину, про який йдеться, та наявності «достатніх та відповідних підстав» для його ув'язнення (див., серед інших справ, *Kudła v. Poland* [GC], no. [30210/96](#), § 111, ECHR 2000 XI; та *Dragin v. Croatia*, no. [75068/12](#), § 110, 24 липня 2014 року) (пункт 88 рішення).

По-друге, навіть беручи до уваги конкретні обставини цієї справи, які стосуються серйозних обвинувачень у вчиненні воєнних злочинів, ЄСПЛ вважав, що обов'язок, згідно з яким засуджена *in absentia* особа має з'явитися до органів влади й надати свою адресу в Хорватії під час кримінального провадження, аби мати змогу клопотати про повторний розгляд, є необґрунтованим та непропорційним із процесуальної точки зору (порівняйте, *Khalfaoui*, цит. в цій справі, § 44) (пункт 89 рішення).

У зв'язку із цим ЄСПЛ зазначив, що згідно з відповідним національним законодавством саме повторне відкриття провадження не має жодного впливу

на дійсність ухваленого в попередньому судовому розгляді рішення по суті. Таке рішення залишається чинним до завершення повторного судового розгляду, лише після цього воно може бути скасовано частково чи в цілому або ж повністю залишитися в силі (див. пункт 39 цього рішення; пункт 3 статті 508 Кримінального процесуального кодексу). Тож якби національні суди задовольнили клопотання заявника та призначили повторний розгляд, це могло б відкласти виконання вироку (див. пункт 39 цього рішення; пункт 5 статті 507 Кримінального процесуального кодексу), але не вплинуло б на засудження заявника як таке. Водночас національні органи влади надали б заявникові можливість клопотати про повторний розгляд справи, не ставлячи його в ситуацію, в якій він міг би скористатися цією можливістю в обмін на свою свободу. Тоді відповідальність за ефективну та добросовісну участь у провадженні покладалася б на заявника. Його нездатність зробити це на законних підставах призвела б до припинення провадження та залишення в силі попереднього вироку (див. пункт 49 рішення) (пункт 90 рішення).

З урахуванням наведеного ЄСПЛ вважав, що, зобов'язавши заявника з'явитися перед органами влади та надати свою адресу в Хорватії під час кримінального провадження, аби мати можливість вимагати повторного розгляду, національні органи влади створили непропорційну перешкоду на використання заявником засобу правового захисту, передбаченого пунктом 2 статті 497 Кримінального процесуального кодексу, обмеживши реалізацію ним свого права на повторний розгляд у спосіб або тією мірою, які порушують саму суть права. (див. *Omar v. France*, 29 липня 1998 року, § 34, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-V). Відповідно, ЄСПЛ відхилив попереднє заперечення Уряду, яке раніше було приєднано до суті справи (див. пункт 57 цього рішення) (пункт 91 рішення).

Стосовно засобу правового захисту згідно з підпунктом (3) пункту 1 статті 501 Кримінального процесуального кодексу ЄСПЛ зазначив, що він є загальним правовим засобом для звернення про повторний розгляд справи після того, як рішення про засудження обвинуваченого стало остаточним і таким, що підлягає виконанню, доступним як для осіб, засуджених *in absentia*, так і для тих, які засуджені в їхній присутності. На відміну від засобу правового захисту, передбаченого пунктом 2 статті 497 Кримінального процесуального кодексу, використання цього засобу не вимагає фізичної присутності засудженого. Однак він застосовний лише до обмеженої категорії справ, які розглядаються *in absentia*, оскільки умовою його застосування є наявність нових доказів або фактів, які здатні привести до виправдання або перегляду вироку на підставі більш м'яких положень закону (див. пункт 39 цього рішення). Отже, цей засіб має другорядний і допоміжний характер для осіб, засуджених *in absentia* (пункт 92 рішення).

У зв'язку із цим ЄСПЛ також акцентував, що заявник, якого судили *in absentia*, не мав можливості представити докази, на яких ґрунтувалося його обвинувачення, на змагальній основі або оскаржити своє засудження до компетентних апеляційних

судів. Використання засобу правового захисту згідно з підпунктом (3) пункту 1 статті 501 Кримінального процесуального кодексу вимагалось від заявника тільки для того, щоб домогтися повторного судового розгляду, оскаржити фактичні висновки остаточного вироку, яким він був засуджений, шляхом надання нових фактів і доказів такої сили та значущості, що могли б від самого початку переконати суд у тому, що він має бути виправданий або засуджений. Така вимога видається непропорційною основоположній вимозі статті 6 Конвенції про те, що обвинуваченому має бути надана можливість з'явитися на судовий розгляд і провести слухання, на якому він міг би оскаржити докази проти себе (див. пункт 67 рішення), однак такої можливості в заявника ніколи не було (пункт 93 рішення).

Тож ЄСПЛ установив, що правовий засіб згідно з підпунктом (3) пункту 1 статті 501 Кримінального процесуального кодексу ефективно та з достатньою певністю не гарантував того, що заявник матиме можливість повторного розгляду справи (пункт 94 рішення).

У світлі викладеного ЄСПЛ встановив, що заявнику, якого судили *in absentia* і щодо якого не було доведено, що він намагався ухилитися від правосуддя або однозначно відмовився від свого права з'явитися до суду, з достатньою визначеністю не було забезпечено можливості отримати новий розгляд обвинувачень щодо нього по суті з повним дотриманням його прав на захист (див. *Sejdovic*, цит. в цій справі, §§ 101 та 105) (пункт 95 рішення).

Тому було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) стосовно нездатності заявника отримати повторний розгляд справи після його засудження *in absentia*.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 12 лютого 2015 року й набуло статусу остаточного 6 липня 2015 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

НЕВИКОНАННЯ ОБВИНУВАЧЕНОЮ ОСОБОЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВИМОГ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОГО ПРАВА БУТИ ПРИСУТНЬОЮ В СУДІ

HERMI v. Italy (№ 18114/02)

Обставини справи

Заявника в цій справі в 1999 році було затримано за фактом володіння 485 грамами героїну й було порушено проти нього кримінальне провадження за обвинуваченням у торгівлі наркотиками. 25 лютого та 24 березня 2000 року було проведено судові засідання у присутності заявника і його адвокатів, на якому заявник заявив, що розуміє пред'явлені обвинувачення та може спілкуватися італійською мовою.

24 березня 2000 року заявника було засуджено до шести років позбавлення волі та штрафу в розмірі близько 20,658 євро. Суддя відзначив, що у володінні заявника перебували наркотичні речовини, що в еквіваленті є 8000 добовими дозами героїну.

Заявник не оскаржив цей вирок. Підстави, на яких заявник ґрунтував свою апеляцію, полягали в тому, що: наркотичні речовини, які перебували в його володінні, призначалися для особистого споживання; спосіб тлумачення законодавства у сфері наркотиків був неконституційним; експертний хімічний аналіз наркотиків був недійсним з огляду на процесуальні порушення.

1 вересня 2000 року заявник та один з його адвокатів були повідомлені про дату слухання скарги за два місяці до нього. Між цими датами заявник не мав жодних контактів з адвокатами.

Під час судового засідання в Апеляційному суді міста Рима 3 листопада 2000 року адвокат заявника звернувся з проханням дозволити його клієнту бути присутнім на судовому засіданні. Це клопотання було відхилено на тій підставі, що заявник заздалегідь не повідомив суд про своє бажання взяти участь у судовому засіданні (відповідно до прецедентної практики касаційного суду він мав направити повідомлення про це за п'ять днів). Апеляційний суд підтримав вирок від 24 березня 2000 року. Заявник безуспішно оскаржував цей вирок у касаційному порядку.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник скаржився, що він не мав справедливого суду, оскільки не міг узяти участь у судовому розгляді в суді апеляційної інстанції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що Апеляційний суд міста Рима мав повноваження ухвалювати рішення винятково за тими аспектами рішення, що згадуються в мотивуванні апеляції заявника. На думку ЄСПЛ, ці підстави здебільшого були пов'язані з юридичною кваліфікацією правопорушення, тлумаченням національного законодавства у сфері

наркотиків й дійсністю висновків експертів. Факт наявності наркотиків у заявника на стадії апеляційного перегляду не оскаржувався; його було затримано «на гарячому», і на жодному етапі провадження він не заперечував фактичної основи пред'явлених йому обвинувачень. Зокрема, незважаючи на твердження заявника про те, що знайдені в нього наркотики призначалися для особистого споживання, національні суди зауважили, що в нього було достатньо наркотиків, щоб їх вистачило одній особі на 20 років. ЄСПЛ не зрозумів, як присутність заявника на етапі апеляційного розгляду могла будь-яким чином вплинути на юридичну кваліфікацію правопорушення торгівлі наркотичними речовинами, яке становило основу для його засудження.

ЄСПЛ також наголосив, що Апеляційний суд міста Рима не мав повноважень збільшити розмір покарання заявника; суд міг або підтримати чи зменшити призначене покарання, або ж виправдати заявника.

Зрештою ЄСПЛ акцентував, що (за спрощеною процедурою, про яку клопотав заявник) подання нових доказів було виключене в принципі. Заявник також дав згоду на ухвалення рішення винятково на основі зібраних органами влади доказів під час попереднього розслідування. Відповідно, він знав або принаймні мав знати, що апеляційний розгляд буде обмежений заслуховуванням аргументів сторін без надання будь-яких доказів чи допиту свідків.

ЄСПЛ дійшов висновку, що з урахуванням факту того, що заявник брав участь у попередніх слуханнях і що ці провадження мали змагальний характер, вимоги справедливого суду, як вони визначені в Конвенції, не вимагали присутності заявника під час розгляду в апеляційному суді. Цього достатньо для висновку про відсутність порушення статті 6 Конвенції.

В будь-якому разі ЄСПЛ зауважив, що навіть якщо припустити, що заявник за Конвенцією має право бути присутнім на судовому засіданні під час апеляційного розгляду, він був поінформований про дату судового засідання і відмовився від свого права бути присутнім. Національні суди також мали вагому причину для висновку про те, що заявник досить добре володіє італійською мовою, аби розуміти зміст повідомлення з попередженням про дату судового засідання, і що не було необхідності в забезпеченні перекладу або пояснення. На судових засіданнях 25 лютого та 24 березня 2000 року заявник заявив, що він може спілкуватися італійською мовою і розуміє зміст пред'явлених обвинувачень та доказів проти нього. Так само на час апеляційного перегляду він проживав в Італії принаймні десять років. Крім того, заявник, як видається, не інформував адміністрацію установи виконання покарань про будь-які складнощі в розумінні цього документа.

На жаль, у повідомленні не зазначалося, що заявник має клопотати принаймні за п'ять днів до дати судового засідання, щоб його доставили до зали судових засідань. Однак держава не може нести відповідальність за детальний виклад на кожному етапі процедури прав і пільг обвинуваченого. Саме адвокати

обвинувачених мають інформувати своїх клієнтів про хід провадження проти них та дії (кроки), які варто зробити. Заявник та його адвокат були повідомлені про дату судового засідання в апеляційному суді за два місяці. Упродовж цього часу із заявником не зв'язувався його адвокат, який мав би знати про норму щодо п'яти днів.

ЄСПЛ підкреслив, що держава не може бути відповідальною за кожен недолік призначеного для надання правової допомоги або обраного за вибором обвинуваченого адвоката. За підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції, від компетентних органів влади вимагається втручання в разі, якщо неможливість здійснення адвокатом ефективного представництва була явною або достатнього рівня, аби привернути їхню увагу в інший спосіб. Заявник на жодному етапі не повідомляв органи влади про будь-які складнощі, які виникли при підготовці його захисту. Крім того, на думку ЄСПЛ, недоліки адвоката заявника не були явними. Тому національні органи влади не були зобов'язані втручатися.

До того ж ЄСПЛ зауважив, що Апеляційний суд міста Рима по суті протлумачив неподання заявником клопотання про його доставлення до зали судових засідань як однозначну, хоча й імпліцитну, відмову від свого права брати участь у судовому засіданні в апеляційному суді. З урахуванням конкретних обставин справи заявника ЄСПЛ вирішив, що такий висновок є розумним та не є свавільним.

Обов'язок заявника чітко заявити про своє бажання постати перед судом також не веде до завершення будь-яких особливо складних формальностей. Крім того, етапування засудженого вимагає вжиття заходів безпеки й має організовуватися заздалегідь. Тому встановлення суворого строку для подачі клопотання про етапування є виправданим.

Так само нічого в матеріалах цієї справи не свідчило про те, що в день судового засідання, коли заявник зрозумів, що його не буде доставлено до зали судових засідань, він заявив протест адміністрації установи виконання покарань. Також у процесуальних документах, поданих до апеляційного суду лише за 11 днів до дати судового засідання, адвокати заявника не клопотали про етапування заявника до зали судового засідання.

Справді, під час судового засідання в апеляційному суді адвокат заперечив проти продовження провадження за відсутності його клієнта. Однак таке заперечення було зроблено на пізньому етапі й не було підкріплено жодними твердженнями самого заявника.

ЄСПЛ констатував, що італійські суди були вправі дійти висновку, що заявник опосередковано, проте однозначно відмовився від свого права бути присутнім на судовому засіданні в Апеляційному суді міста Рима. Крім того, заявник міг би скористатися цим правом без надмірних формальностей. Із цього випливає висновок про відсутність порушення статті 6 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 18 жовтня 2006 року та є остаточним.

НЕДОБРОСОВІСНІСТЬ ОБВИНУВАЧЕНОЇ ОСОБИ В ІНФОРМУВАННІ СУДУ ПРО ПРИЧИНИ НЕМОЖЛИВОСТІ ПРИБУТТЯ ЗА ВИКЛИКОМ ДО СУДУ

MEDENICA v. Switzerland (№ 20491/92)

Обставини справи

Заявник у цій справі є лікарем, який практикував у Швейцарії до 1984 року. Далі він емігрував до Сполучених Штатів Америки, де набув американського громадянства й продовжив свою лікарську практику.

У 1982 році швейцарська влада порушила стосовно нього кримінальне провадження, яке здебільшого стосувалося шахрайства. Під час слухання 27 вересня 1988 року голова суду присяжних поінформував сторін, що судове засідання відбудеться 17 квітня 1989 року. Однак заявник не зміг бути присутнім на судовому засіданні, оскільки один з його американських пацієнтів, який страждав на рак, запросив в американського судді й отримав від нього рішення про заборону заявнику покидати територію США, якщо його не буде замінено іншим лікарем, оскільки його відбуття може мати наслідки для лікування пацієнта. Заявник мав здати свій паспорт американській владі. Швейцарські органи влади були поінформовані про рішення американського судді через адвокатів заявника, які клопотали про перенесення судового розгляду. Голова суду присяжних відмовив у перенесенні судового розгляду на тій підставі, що заявник не обґрунтував свою відсутність, і висловив застереження стосовно рішення американського судді про заборону заявникові покидати територію країни, зокрема зауваживши, що заявник не оскаржив цього рішення та не доклав зусиль для того, щоб знайти собі заміну іншим лікарем, хоча він заздалегідь був повідомлений про дату судового розгляду.

Заявник подавав скаргу щодо скасування рішення про заборону покидати територію США. Однак під час розгляду цієї заяви судові засідання у швейцарському суді присяжних відбувалися в заплановані строки. Тому заявник не міг бути присутнім, проте був представленим своїми адвокатами. Суд засудив заявника *in absentia* до позбавлення волі.

Заявник подав скарги на вирок суду присяжних, наголошуючи, серед іншого, на виправданості його відсутності й незаконності засудження *in absentia*. Його скарги були відхилені різними судами, зокрема й Федеральним судом, який вказав, що заявник увів в оману американського суддю, зробивши неточні заяви, особливо про хід провадження у справі у Швейцарії, в намаганні отримати рішення, яке зробило б неможливим його явку до суду. Заявник указував, що його незаконно було позбавлено свободи на 16 місяців у місті Женеві та що він побоюється, що його буде засуджено до смертної кари у Швейцарії. Він також стверджував, що його адвокати не мали доступу до матеріалів справи й не могли брати участь у попередньому

судовому розгляді. Суд додав, що заявник не зміг ефективно оскаржити рішення американського судді до суду, який міг би ухвалити рішення на його користь.

Оцінка Суду

Заявника не було покарано за його відсутність у спосіб, що порушив його право на правову допомогу. Під час судового розгляду його захищали два адвокати за його власним вибором. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу Женеви засуджені *in absentia* можуть, у принципі, домогтися скасування рішення та клопотати про повторний перегляд як питань суті, так і питань права.

Водночас швейцарські органи влади відмовили в задоволенні клопотання заявника на тій підставі, що він не надав будь-яких вагомих підстав неявки, як того вимагає відповідне положення згаданого Кодексу, і що в цій справі не було нічого, що могло б слугувати підставою для висновку про те, що його відсутність була спричинена обставинами, які не залежали від нього. Не було жодних причин вважати, що швейцарські суди діяли свавільно чи обґрунтовували своє рішення на неточній інформації. Крім того, урахуваючи обставини справи загалом, заявник значно сприяв створенню ситуації, яка унеможливлювала його явку до швейцарських судів. Це впливає, зокрема, з рішення Федерального суду, який установив, що заявник увів в оману американського суддю через двозначні й умисно неправдиві повідомлення, особливо щодо провадження у Швейцарії, при спробі домогтися рішення, яке б унеможливило його явку до суду.

Зрештою, оскільки не йдеться про справу, в якій обвинувачений не отримав повісток (викликів) або йому було відмовлено в правовій допомозі, з урахуванням свободи розсуду швейцарських органів влади засудження заявника *in absentia* та відмова задовольнити клопотання про повторний розгляд справи, на якому він би міг бути присутнім, не становлять непропорційного покарання.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), взятого в поєднанні з підпунктом (с) пункту 3 статті 6 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 14 червня 2001 року й набуло статусу остаточного 12 грудня 2001 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Огляд рішень Європейського суду з прав людини щодо судового розгляду за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2022. – 59 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home;>

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://instagram.com/supremecourt_ua)